

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Tisza roham előtt.

Nincs semmi közöm a politikusokhoz; a pártjaikhoz még kevesebb. Az államférfiak között egy-kettő, különösen a letörtek és letörők még érdekelnek, főképpen azért, hogy kivágják-e és miként vágják ki magukat? Tartok attól, hogy az olvasó rokonszenvével — amelyből e lapok élnek — játszom, amikor sem erőm, sem képességem nincs, csákyával petrencerúddal és ami mindennél rosszabb, rozsdás és mérgező tollal, de teljes határozottsággal neki támadni annak a vezető államférfiúnak, aki a közvélemény előtt és annak érzésében — e pillanatban legalább — az elbukás előtt harcol. Aki e sorokat írja, annak Tisza István minden eredendő hibájával, gyengéivel, vakmerő szókimondásával, quaker tetetésével, macska rugalmasságú ugrásaival és hősi pose-aival bizonyos mértékig tetszik. Tudom, hogy ez az író luxusa és még azokban is gyanut kelt, akiknek sentimentális erőszakossága és formájában újszerű, de végső céljaira nézve ó divatú taktikája tetszik. (A pártjából is megrónak: mit akarok, akiknek nem muszáj!) De a konsolidált viszonyok között élő és jól berendezett révbe behajózott elemek az ő pártján vannak, ezek főképp bizonyos bankcsoportok, tőkepénzesek és ezeknek az adósai és szolgálói. Ezek nem az én olvasóim és ha azok lennének is, nem sokat törődnék velük. A bekerített, a bajbakerült ember érdekel és nagyon szeretném, ha valahogy becsületesen kivágná magát. De hogyan? Először is — valószínű, hogy még ma sem látja bekerítettését. Másodszor — amennyire természetrajzát ismerhetjük — az igazán radikális módoktól, a valóban nagy ötletektől lényegesen idegen. A hely-

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hatralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési
pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövéde-tér 1.

Bródy Sándor «Szinésznők» című könyve,
amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mind-
azoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő
előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 hóra 3 korona,
6 hóra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövéde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetek-
ben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszú, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló
remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt
meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak díszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot
túlszárnyaló díszmível, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapestben.

zete, amelyet részben maga vállalt, részint maga teremtett az, hogy ha lelkiismerete tiszta és céljai valóban nagyok, nincs mást mit tennie, mint teljesen szétverni a konventet, amelynek rendbehozására annak idejében meghívatott. A szituációja napoleoni — amivel nem akarok bókot mondani neki — mert egy írásából azt tudom, hogy a korzikait ő első sorban inkorrekt férfiúnak tartotta. Ám mit tud ő csinálni egy napoleoni helyzettel, amikor ő a gróffá lett parasztmagyar nábob, mozdulataira nézve nagyszabású és határozott, de természetére nézve, úgy rémlik, mégis megalkuvó. Utálom már, hogy hasonlatokba menjek bele; ne is bántsuk szegény Napoleont. Ez, amikor a konventet szétverte, még nem volt harminc éves. Kétezer frankból élt, semmit sem veszthetett — anyagiakban — egy szép köpönyege volt és néhány hűtelen szeretője. Sajnálom, hogy szóba hoztam a dolgot, a mi viszonyaink oly kicsinyesek ama nagyokhoz képest; de a mieink. És ezért nézem, méregetem én Tisza Istvánt és állapítom meg róla, hogy ez: egy úr, aki lehet, hogy mit sem akar veszteni és kockáztatni, legkevésbé a jövőt, azt, hogy visszajöhessen. Neki úgy kell a parlament, mint ahogy az apjának meg volt. Szóval, megint változtatni és retouchirozni kell az arcképvázlatán, mert mintha az hirtelen ellágyulna. Az újságírók, akiket lehet szidni, de mégis csak ők a legszemesebb emberek, az újságírók, akik en-masse igazán nem szeretik és akik egy kis csoportban győri útjára kísérték, mondják: „Nem oly gögös és nem oly kemény többé!” Pálinkát küldött be nekik a coupéba és pogácsát. Kedves és magyaros vonás, hogy pálinkával és pogácsával, tarisznyával utazik a meetingre, de a szemes újságírók mondják, hogy a fajtájukat, akiket eddig kutyába se vett, elkezdi kezelni. És a győri parasztokhoz — a banketten — fölmege, parolázik velük és korteskedik. Kedves vonás megint, de ez is kicsinyes. A hatalmas és túléletnagyságú kanból egyszerre egy miniature főszolgabíró, vagy legjobb esetben egy személyes bátorságban kiváló, képviselőjelölt lesz. Megy tehát a Tisza István alakja öszszébb-öszszébb, nem azért, mert körül van kerítve, ezért előttem nőne csak, se nem azért, mert — e sorok írójának legalább úgy tetszik — mert apró

detailokba, kicsiny, de vad trükkökben gyengíti el magát. Sohasem hittem azoknak, akik azt mondták róla, hogy kicsinyes, most látni vélem, hogy így igaz. Mindég lenéztem azokat, akik szenvedélyes takarékoságával hozakodtak elő és azt állították, hogy már csak azért sem lehet nagy ember. Ez attavistikus ügy, külön eset, ha nem is artistikus tulajdonság, de emiatt — gondolom — még a hazát is megmentheti. De most be kell ismernem, hogy még ezek is ballaszt rajta és a nagy elszántságai csak mint képek mutatkoznak, a tény —: az óvatosság. Ime, megint a kis császár dupla lény, ami akadály a nagy cselekedetben.

Félek tehát — és szomorú is vagyok miatta — hogy nagyot, még akár a rossz genreben sem fog cselekedni. Mert ha valami nagyszabású rossz, még az is használna most ennek az országnak. Tartok attól, hogy az ellene — érthető okokból — síkra szállott államférfiakkal az érzelmes paktálás terére lép. És hogy kapacitálni fogja a körülötte és ellene alakult ringet, — pálinkát és pogácsát küld nekik — vagy nem merve belemenni még egy erőszakos választásba sem — magát ajánlja föl a parlamenti béke árának, és ő, aki a halálos verekedésnek indult neki, egyszerre megjelenik, mint — fehérruhás mártír.

Megint itt vagyok tehát — szives olvasóm — a Tisza szimpáthiánál. De megokolom az emberi szemponttal és azzal, hogy nekünk és az egész világnak erős és kiméretlen férfiakra van szükségünk, hogy valahogy a dolgok megmozduljanak. Sokszor úgy látszik, hogy Tisza István csakugyan ezek egyike. És én, lehet, hogy a szemem káprázik, de még most is látom megvillanni egy-egy nagy tulajdonságát. Ezek egyike, hogy neki mer menni egy oly elpusztíthatatlan genienek, mint Eötvös, aki nagyerejű mindhalálig; Ugron Gábornak, aki letörhetetlen és Polónyinak, aki — nagy szenvedésen menvén át — úgy látszik, még erősebb lett és megtisztult. Az egyiknek rátör az élete fonalára, a nagyszerű hiúságára, amely itt nem gyengeség, hanem nemzeti érdek. A másikat intimidálni akarja, amikor az már túl van minden félelmen. A harmadikat a nemzet előterébe teljes világításba állítja. Azokról a nála nagyobb szárnyalású és külömb koncepcióju

államférfiakról, akikkel külön rosszul is bánt, — nem is szólok. De akit vakságában új életre hívott és helyhezetlen állapotjából belekényszerített igazi pozíciójába — Apponyiról, akivel megtaláltatta maga-magát, szólnom kell. Ez a gróf most fényes alak. És azért, sok egyebek között, ez még valami jelentőségteljes, hogy a legveszedelmesebb ellenfelekkel vétette körül magát. Gyönyörű lenne, ha köröszül tudná vágni, vagy legalább megbírná védeni magát! De mintha asszonyi hajszálok — ha lehet ezt mondani finom hurkokról, amelyeknek a szövedéke szabad szemmel nem is látható — fonnák körül még oly friss és magában bizakodó alakját...?

És mindezekkel szemben ő a nemzetre hivatkozik — amely régi elvénél és érzésénél fogva ellenzéki — a szabadelvűpártban bizik, amely mindég és mindenkit elejtett, aki őt nem tudta tartani. Szaladgáltat a vármegyékben: hogy állunk? Járatja a zsidókat: behozzák-e a szavazókat? Nem látom többé, hogy valami nagy dologra készülődne és ezért egy pillanatra megrendülök abban a hitemben, hogy az alakja tragikus, tehát fölemelő és szép lesz! Mindezek azonban — ismétlem — nem politika, hanem előre való látások, kalkulálások, a napi politikát csak mint trágyát becsülő írónak az igénytelen konsiderálásai. És ezekhez tartozik még az, hogy a látszat szerint a bekerített ember még epillanatban márcsaknégyöt-öt író-képviselő nagy, föltétlen szimpathiáját, és a király bizalmát bírja. Lehet, hogy olyan mértékben, mint annak idejében Bánffy vagy Széll. Óriási érték! Meg ingathatatlan erősség. A tolakodó író — a nagy messziségből — szívből gratulál ehhez a legnagyobb kincshez az ország kormányzó vezérének. Akit az öreg király megszeretett — az meg van szeretve, amit az öreg és mindenkinél tetterősebb, bölcsebb király akar — az ugyancsak akarat!

Mégis — a szerény forrást mindörökre és minden körülmények között magamnak megtartva — tisztán a bajba jutott embertárs iránt való nagy sympathiából, amelyen uralkodni nem tudok, a Tisza István egy vérrokonának egy mondására gondolok most. Akkor mondta, amikor Tiszának sikerült miniszterelnöknek lennie: „Mi a fenének megy most miniszterelnöknek? Kell ez neki? Aggodalommal és rossz előérzettel vagyok tele!”

Bródy Sándor.

Ferenc József és az Andrássy-fiuk.

írta: Ifj. Ábrányi Kornél.

Hihetetlenül bájos, mert már szinte családias volt a viszony, Ferenc József és gróf Andrássy Gyula között. A Habsburg századok több ilyen föl nem mutathatnak; a nemzeti királyok századai is vajmi keveset. Pedig az udvari élet, a spanyol etiquette, Andrássy idején is ugyanaz volt, ami ma; sőt ha a sok újítást, mely azóta az udvari keretek tágítása körül történt, sorra vesszük, talán még merevebb. Hogyan fejlődhetett ki mégis uralkodó és alattvaló között akkora intimitás mint az volt, mely évtizedeken át tartott a király és Andrássy közt? E kérdésre a választ úgy alkotta meg a köztudat, hogy Andrássy Gyula egyénisége tele volt varázsszal, de ezeken kívül imponálni is tudott; Ferenc József pedig boldog volt, hogy végre rátalált valakire, aki a királyi hatalom és az uralkodói kötelességek ködös és rideg magaslátára nemcsak világosságot, hanem meleget is vitt, aki bár varázsló volt, sohasem volt szemfényvesztő, aki bár imponálni tudott, azzal soha vissza nem élt.

E viszonyból folyólag természetes volt, hogy a közelség, mely Andrássyt eleinte csak mint magyar miniszterelnököt fűzte a királyhoz, Ferenc Józsefnek nem volt elég; Andrássynak külügyminiszterré kellett lennie, hogy uralkodójához még közelebb legyen. S ez időtől kezdődött, hogy az előbbi intim viszony már egészen a családias jeleget öltötte magára; a király túltette magát azon, hogy amikor Andrássyval közölni, vagy tőle kérdezni akart valamit, mindenkor külön kihallgatásra hívassa magához: hanem bármely időben, amikor csak eszébe jutott, minden előzetes bejelentés nélkül ő maga ment át látogatóba Andrássyhoz, s nem is hivatalos helyiségébe, hanem egyenesen a külügyminiszter maglakásába.

Ezekből a váratlan látogatásokból igazi király-idillek keletkeztek sokszor. Mert a király nem egyszer oly időben toppantott be, amikor az előkelő világ bontonja szerint látogatást még senki sem vár. Az előkelő társadalomnak is megvan ugyanis a maga spanyol etiquettje, melynek védelmét, a napnak bizonyos időszakaira, abban a biztos tudatban élvezik azok, akik különben mindig a világ szemének vannak

6

kitéve, hogy ilyenkor zavartalanul élhetnek kényelmüknek és otthoni szabadságaiknak, mert senkisémet figyelheti, nem láthatja őket. Ilyen időszakokban a legelőkelőbb lakások is úgy mutatnak néha, mint a színpadok a nappali világításban. Különösen, ha a család népesebb, s a gyermekek egy kis időre kiszabadulhatnak a szigorú nevelők keze alól.

Az Andrássy Gyula gyermekei, mikor a Ballplatzra kerültek, alighogy az első X-et elérték, vagy túlhaladták. Tivadar, a legidősebb, még a síheder éveket sem közölte meg, Ilona még bakfis sem volt, s Gyula, akit a családban Ducinak neveztek, még jóformán gyermek. A fiúk különösen elevenek voltak, s ha tehették, bizony felforgatták a házat, főként Tivadar, aki valóságos garabonciás diák volt. S minél szigorúbb glédában kellett állaniok mindenkor apjuk előtt, annál inkább kivették részöket a szabadságból, ha a helyzet urai ők lehettek. Az aristokratikus időrend szerint a reggel náluk is délig tartott; s ez volt tehát az az időszak, midőn a látogatás mentesség óráiban övék lehetett az egész ház, a tanulási szünet alatt kergetőzhettek, végig szaladhatták a nagy termeket, egyszóval, amikor számukra a saját külön lakosztályukon kívül is szabad volt a vásár.

Természetes, hogy ilyen időben, amikor ha bárki jő is, nem nyerhet bebocsátást, legkevésbé számíthattak a király látogatására, aki előtt minden időben néma hódolattal kell kinyitni minden ajtót. S még a portás sem csöngethet előre, mint tenni szokta, ha ily időben nagykövetek, diplomaták, főrangúak vagy generálisok jönnek. Ha a király jött, rendesen a királyné lakosztályán keresztül — mely a ballplatzi palotával éppen szemközt szögellik a térre — gyalog érkezett; s kilépve a Burgból, csak néhány lépést kellett tennie, hogy már bent legyen a külügyminiszteri palotában. Azzal a katonai gyorsasággal és acélos ruganyossággal, melylyel a király járni szokott, alig hogy megjelent a kapualjban, már fent is volt az emeleten; az ajtók némán, mintegy maguktól nyíltak ki előtte, s a király, aki a lakást jól ismerte, addig járt teremről-teremre, míg valakit talált. Előtte persze nem futhatott senki, mögötte pedig senkisémet adhatott hírt arról, hogy ki közeledik.

Eközben fejlődtek ki aztán azok a bájos jelenetek, melyek igazán csak király-idillekbe illenek. Egyszer Ilona grófnőt lepte meg így a belépő király; a kis grófnő a király láttára hangosan felsikoltott, s zavarában el akart szaladni. Máskor maga Katinka grófné volt kénytelen a maga, bár-

mily diszes, de mégis csak otthoni tolettjét bemutatni az uralkodónak, aki nem adott időt arra, hogy mással cserélje fel, s épp oly feszelen társalgásba ereszkedett a ház úrnőjével, mintha nem is a király, hanem a családnak egyik legközelebb álló tagja lenne. De legtöbb tréfát az szerzett a királynak, ha ilyen váratlan látogatás alatt a fiúk valamelyikét lephette meg, s ilyenkor kifogyhatatlan volt a kedves ötletekből, melyek a gyermekkedélyt, a lélekjelenlétet és az ész próbára teszik. Sokszor öt-hat perc is eltelt, míg Andrassy a maga hivatalos helyiségében hírt vehetett, hogy milyen vendég jár nála, s mire ilyenkor átsietett, az uralkodót már rendesen családja körében, s a legjobb hangulat közepe találta.

Az Andrassy fiúk, Tivadar és Gyula, tehát úgyszólván a király szeme előtt nőttek fel; a király szemeláttára vetkeztek le a gyermekruhát, hogy apjuk külügyminisztersége alatt fokozatosan jussanak el az önkéntesi egyenruhához. Lehetett volna-e csodálni, ha a bécsi levegő, az uralkodó részéről tapasztalt számtalan kegy, a gyakori érintkezés a királylyal, aki egy személyben Ausztria császára is, a benyomásokra legfogékonyabb korban olyan irányt adott volna fejlődésüknek, hogy arra a nagyszerű objektivitásra, melyhez apjuk csak a forradalom pusztító tűzén át jutott s arra a bölcs, de lángoló faj- és hazaszeretetre, mely apjuk szívében soha ki nem aludt, fölemelkedni képtelenek lettek volna?

Lélektanilag s az emberi természet általános törvényei szerint, alighanem ez lett volna a természetesebb. S volt még egy másik momentum is, ami még alkalmasabb volt arra, hogy ennek a fejlődési iránynak segítsen. A magyar nemzet ugyanis nem értette meg gróf Andrassy Gyulának keleti politikáját s míg azt a kormány többsége is csak keletlenül támogatta, ugyanakkor az ellenzék minden árnyalata a leghevesebb ostromot indította az ellen. Minő érzésekkel, minő gondolatokkal kellett az apjukért rajongó Andrassy fiúknak fogadniok s kísérniök mindezt? Nem voltak-e kitéve annak, hogy a keserűség, a méltatlan támadások feletti fölháborodás kitörölhetetlen nyomokat hagyjon lelkületükben? s hogy ez a keserűség a kapcsokat az ő szívük és a nemzet érzései között örökre elszakítja? Nem álltak-e azon a ponton, hogy a nemzetet, mely Andrassy Gyulát éppen az ő legnagyobb conceptiójában nem tudta, vagy nem akarta megérteni, ők is viszont soha többé meg ne értsék?

S ime mégis mi történt? Az történt, hogy az Andrassy

fiúk sem apjuk életében, sem apjuk halála után sohasem ott keresték az érvényesülést, ahol az szinte készen várt reájuk: az udvar közelében; hanem mindketten a nemzeti élet talajába eresztették gyökereiket s mint népképviselők a szabad verseny küzdő terére álltak. Még csak a szerepeket sem osztották fel maguk közt úgy, mint az elmúlt századokban a régi nagy családok fiai tették, hogy az egyik aulikus volt, a másik a nemzet pártjára állott, hanem egy nyomon indultak, egy nyomon haladtak. Védni, fentartani s a nemzettel megértetni azt a politikát, melyet Deák Ferenczel együtt alkotott, képviselt, de melyet a gyakorlati életben egymaga valósított meg gróf Andrássy Gyula. Az Andrássy fiúk semmi más célt nem tűztek maguk elé, csak azt az egyet, hogy minden időben, és minden viszonyok közt együtt s egyszerre szolgálják a nemzet és a korona érdekeit s hogy annak az alkotmányos és nemzeti politikának, mely e kettőt összekötötte, s melyet az apjuk politikai hitvallásában és nagy látkörű módszerében láttak kifejezve, — mindenkor hű s igaz tükrei legyenek.

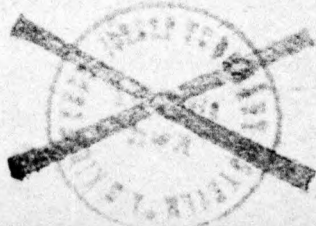
De nem is válhattak volna széjjel. A természet úgy osztotta szét közöttük apjuk szellemi örökét, hogy ennek szolgálatában egyik a másikat nem nélkülözheti. S ha Gyula a nyugodtabb és a produktivebb elme, s egyben: az írás művészetében és a történelmi és politikai igazságok megkonstruálásában még apját is felülmúlja, ámde Tivadar az acélosabb és a harcok tűzében, az elientállás áttörésére és egyes pontok védelmére vagy bevételére alkalmasabb.

Így az Andrássy fiúk, kiknek gyermekkoruk és tanuló éveik nem a nemzet szeme előtt folytak le, s akik a nemzettel csak nagykorúságuk után léptek kontaktusba mint parlamenti képviselők, — hamar váltak férfiakká, sőt államférfiakká a közvélemény szemében. Különösen Gyula, az ifjabbik, aki külsőleg is teljesen apjának hasonmása, s kinek nagy szellemi felsőbbségét nemcsak bátya ismerte el, hanem apja annak már tanuló évei alatt is hirdette, jövendölte. Két évtizede már, hogy az Andrássy fiúk tényezői a közeletnek; s azóta nemcsak a kormányok és a kormányrendszerek változtak, hanem a nemzedékek is. S abban a korban; melyben ma az Andrássy Gyula fiai vannak, Andrássy már föltette szent István koronáját a király fejére. De habár azóta nemcsak az a nemzedék tűnt el, mely a negyvenes évek harcait vezette, hanem az is, mely a hatvanas években kezdte meg szereplését: Ferenc József ma is él és uralkodik és kettős birodalmának sorsát ma is ő intézi. Ural-

odásának elején csak azoktól kérhetett tanácsot, s csak olyanokkal vehette magát körül, akik sokkal idősebbek voltak nála; s ezek után rá kellett térnie azokra, akik vele voltak egykorúak. De utóbb hozzá kellett nyúlnia azokhoz is, akik nála már ifjabbak voltak; sőt most már ott van, hogy olyanokkal is érintkeznie kell, akik fiai lehetnének.

Mindenesetre páratlanul álló érdekessége lenne a világtörténelemnek, ha bekövetkeznék, hogy Ferenc József mint alkotmányos uralkodó azokra szorúlna rá, kikkel egykoron mint gyermekekkel játszadozott, s kiket térdein is ringatott talán. Pedig talán ez az idő nincs is nagyon messze.

A felületes ítélők, akik abból indultak ki, hogy az idősebb gróf Andrassy Gyula volt az egyedüli magyar államférfi, aki a király bizalmát sohasem veszítette el, az egyedüli miniszterelnök és külügyminiszter, aki nem bukott meg, s az egyedüli magyar főúr, akinek temetésére a király személyesen elment, — régebbre várták már, hogy az Andrassy Gyula fiai legyenek a korona első tanácsadói. De ez csak felületes ítélők számítása s prognózisa volt. Az a ritka szerencse, ami a gróf Andrassy Gyula fiait érte, hogy gyermekkorukban úgyszólván a király szeméi előtt nőhettek fel, — a gyakorlati politika terén inkább volt hátrányukra, mint előnyükre később. Mert emberi dolog, ami alól a királyok sem vonhatják ki magukat, hogy ugyanazoknál, kiket egykor térdeinken ringattunk, a későbbi korban is mindig csak a régi megszokott vonásokat látjuk; s nehezen tudunk velük oly viszonyba lépni, aminek feltétlenül föl kell áldozni a régi, megszokott es kedves emlékeket. Ez a természetes és csak nehezen legyőzhető feszély a király részéről, már gyakorlati példákkal is beigazolódott. Éppen ezelőtt tíz évvel történt, hogy a második Wekerle kabinet nagy erősödést velt nyerni abban, hogy gróf Andrassy Gyulát szemelte ki a király személye melletti miniszternek. S a remény, mely éppen a királynak az Andrassy fiúk iránt tanúsított régi szeretetén alapult, nem vált be. Mert az idő, hogy a király az Andrassy fiúkban nem a hajdani kedves gyermekeket, hanem magának a régi Andrassy Gyulanak felújítását, és megifjodását lassa, még el nem következett. Sőt akkor is, mikor a Tisza-lex alkalmával, az Andrassy fiúk Szilágyi Dezsővel, gróf Csáky Albinnal és Hieronymi Károlylyal együtt kiléptek a szabadelvű-pártból, a király mosolyogva kérde: „Was will denn dieser Duczi?“ (A király is csak „Duczinak“ nevezte eddig Andrassy Gyulát.) S gróf Tisza Istvánnak, aki pedig néhány évvel ifjabb mint az Andrassy fiúk, mégis

könnyebb dolga volt a királyllyal. Éppen azért, mert mint gyermek nem volt folyvást a király szeme előtt.

De az idők sokszor különösen alakulnak: s gróf Andrassy Gyula, különösen az utóbbi hetek eseményei alatt, óriásit nőtt a nemzet szemében. Alig négy hete, hogy nagy történelmi munkájának („A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai.“) második kötete megjelent, s e könyvben nemcsak a történetíró, hanem a nemzeti államférfi is akként nyilatkozott meg, hogy elemi erővel tört utat, úgy a nemzet politikai értelméhez, mint szívéhez is. S midőn e könyvnek megjelenése után egy hétre, eljött a gyakorlati alkalmazás próba köve, akkor gróf Andrassy Gyula férfiasan vont le annak az alapthézisének konzekvenciáját, hogy: a magyar állam és az alkotmányos szabadság csak azért maradhatott fent, mert a magyar nemzet soha sem türte el, és sohasem fogadta el a törvénytelen erőszakot, s mindenkor rátudta kényszeríteni a hatalmat a separációra. S gróf Andrassy Gyula ma már nem egy ember, hanem egy zászló, melyre a nemzet remélve tekint, melyet bizalommal követ. S bizonyosra lehet venni, hogy ha Ferenc József még egyszer találkozni fog gróf Andrassy Gyulával, nem fogja többé a régi Ducit látni: hanem fel fogja benne találni a régi Andrassy Gyulát, aki feltette Ferencz József fejére szent István koronáját, s véget vetett annak, hogy „bukott rendszereket“ akarjanak feltámasztani, s bukott rendszerek erőszakolásával tegyenek merész, de végzetes kísérleteket.

Avagy talán az a lovas szobor is, mely deszkafalak közé bezártan áll a parlamenti épület déli frontja előtt, csak azért nem tud elkészülni, csak azért halasztja leleplezését, mert maga is erre a pillanatra vár?

Nem lehetetlen.

Az uram.

Írta: Petelei István.

A falu végén a vándorköves, szakadékos mezőn tanyázó cigánysátorból egy rongyos, mezitlábos, fekete cigányleány (a papsajlegeléssel betelve) az utolsó, granicerral fedett házikó kerítésére rákönyököl és benéz az elhagyatott udvarra. Ott egy viseltes, beteges formájú ifjú paraszt-fehérnép a küszöbön ülve ránéz a cigányleányra s rászól:

— Mi kell?

— Hát... semmi.

— Hova valók vagytok? A sátorral vagy?

— Ühüm... Messziről, a gyergyai havasokból valók vagyunk.

— Te rongyos! — vontatva, nagysokára folytatja — leány vagy?

— Láthatod tán.

— Nem látom. Gyere be. Adok valamit.

Végig méri lustán s gyors elhatározással így szól:

— Szeretnéd, ha csíkos strimpflied volna? Szeretnéd, ha gombos topánkád lenne? Gyere be...

A parasztasszony befordul a házba s kicipel egy tarka kendőbe bekötött batyut.

— Úlj le oda. Nem is bő a lábszáradra a strimpfli. Úgy... A topánkában kotyog a lábad, de sarjúval kitöltheted. És ti nem szoktatok erre felénk jönni? Mi? Felöltöztetnélek ha tudnám, hogy elmentek innen és nem látlak többet.

— Nekem adnád a cipőt? Dugva?

— Az enyém. Kisasszonyok viselnek a városban ilyen stráfós harisnyát. Drága... Vedd el. Neked adom, te rongyos; kösd meg kóccal a térdeden felül. Van még egy köntösöm, aminek bő az ujja.

— Bő az ujja? Oh na! S nekem adod?

— Egy szót se szólj. Tedd be a kaput. Vedd fel. Állj az eperfa alá. Siess. Hogy hívnak?

— Aniko...

— Aniko... Engemet: Sebesnének hívnak. Én asszony vagyok. Az uram a városban van. Szolgálatban van az uram...

S erre kibuggyan (miért? miért nem?) a köny a szemén s betakarja az orcáját mind a két kezével... Zokogásában a lapos melle zihál... De lefojtja sírását és szürkén folytatja:

— Vedd fel, Aniko. Nem is igen bő rajtad az a köntös. Kisasszonyok viselnek efféle cafatot a városon, Szép-e? De még egy szalmakalapom is van. Kisasszony-felék viselik azt is. Ne. De gombold be a köntösödet. Neked adom, de úgy, hogy mindjárt elviszed innen s ne lássam meg többet. Neked adom a kalapot is.

— Mi lett?

— Mi a bajod vele? Várj, kihozom. Egy borjúnak az ára van ezekben a rongyokban. Vidd el. A városon a rosszfajta kisasszonyok viselik az ilyen holmikat. Az Isten verje meg őket.

Amint a virágos szalmakalapot kihozza, úgy megmarkolja, hogy összetörik a markában.

— Nem baj... Úgy is kacagás efféle piszkot viselni kiöltözött parasztleánynak a városon... Ott (s messze hely felé int) efféle kalappal csavarják el az ifjú paraszt embereknek a fejét a rossz fehérnépek...

És keserű dühvel ronggyá tépi a cifra kalapot; kitörli az öklével a szemét és hevesen folytatja:

— Menj... menj. Nincs egyebem. Menj vele sietve. Ne is merj errefelé nézni. Fuss. Jaj, nem bírom.

A ciganyleány a mint kiadalog, a kapunál visszafordul:

— Aztán mit mondjak, — ravasz tekintettel vigyázva az asszonyra: — mit mondjak: ha kerdezik, hogy hol kaptam ezeket a szép holmikat? Nem loptad?

— Nem... Én becsületes asszony vagyok... Asszony. Az uram a városon szolgál már két esztendeje, de nem jöhet vissza... mert nem akar, vagy nem jöhet haza. Viheted... Tedd be a kaput.

... S maga is belép a házikó ajtaján. Bezárja, neki dől és hangos fuldoklás között sírja:

— S mondd meg, hogy mindent megvettem... úgy öltöztem fel... a milyeneket ő szeret a városon — s még se... még se... engemet szeret... az uram...

Makai Emil verseiből:

KÉSŐI VÁGY.

Mit ér a jaj, az örökös panasz,
Hogy nem csüngök az élet gyönyörén,
Hogy nem talállok a világba' szé et —
Oh volt gyönyör, volt szerelem, volt élet,
Csak én születtem oly későn, csak én

A szabad szerelem és a házasság kérdése.

legyzetek egy nagyobb regényhez.

Írta: Kovács István.

13

Tizenharmadik levél.

Ha néha ingadozó és aggodalmas a tollam, és sokszor visszatér egy-egy ponthoz, ennek nemcsak az az oka, hogy mégsem vagyok az igazi író, hanem mert nagyon vigyázok, nehogy elrajzoljam az alakomat és mert néha elfog iránta a szájalom — végre is csak élni akart, a maga nem mindennapi kadaverjét fűteni, szolgálni, a maga furcsa geniusának, amelyben nyomon űzték egymást a legellentétebb áramlatok. Testének építésénél fogva a szabad szerelem született híve, de agyában benne él az atavisztikus vágy: bírni egy „mal“-lal, aki a zsákmányt keríti, szükségleteit ellátja, aki a természetben és a jogrendben az ő alakja előtt áll, mint tápláló, mint védő, mint takaró. Ma, természetes és egyszersmind komikus előttem a vágya és mosolyogva sajnálkozom rajta, amikor „akart.“ Legfőképpen enni, mert a központban megromlott idegei, elzsírosodó szíve és még egy fiziológiai ok, képtelenné tették arra, hogy széles gyomra egy negyedóráig is üres legyen.

— Enni, enni akarok! — szólt azon az estvén is, amelyről már beszéltem.

Az éhség szomorúvá és rúttá tette; lusta, indulatos és méla volt, mint egy boa constrictor, amely már idején túl szűkölködött zsákmány nélkül. — S ilyenkor nem ismert tekinteteket és szemérmeket:

— Enni, enni!

De nem ehetett még most sem. Jött egy rajongó, tiszta szívű és tiszta szemű, de vak férfiú, akinek eszményi érzésein annyit mulatott, de akinek — ha nem is nagy —

anyagi segítségére rálesett. (Pfuj, gondoltam a másik szobában és első sorban magamtól undorodtam.) Az ideálistának játszott egy-két kacéran ideális szcénát, aztán elküldte, bizonyos lelkiismeretfurdalással, mert azt lehetőleg mindég fentartotta a maga és az én számomra.

— Szegény! — mondá, amikor elment — ennek vége van!

— Miért?

— Tabes! — mondá komikus fontoskodással. Majd hozzátette:

— Nem is tudom, mit akarnak körülöttem mindég ezek és éppen ezek az alakok!

Félregörbítvén az éhségtől most már halavány ajkát, mosolygott:

— Avagy mért van körülöttem folyton egy egész ispotály, azt nem értem? Igérje meg, hogy nem fogja mellettem szívszélhűdés érni!

Megigértem, mire ő — hogy az időt, a míg a vacsorát föltálalják, betöltse, — fantáziáját, amely sötét és keserű volt, mint a második öntésű thea, elárasztotta ismerősei körül:

— Ha meggondolom: kik imádtak engem! A genie, akinek minden szellemi vágya az volt, hogy — dicsérjem, mint az istent; a belvederi Apollo, aki úgy túl volt a szerelmen, mint egy kiszolgált pincér. (Még panama-kalamban járt, de férfi nem volt többé!) Aztán a „ló-ember!“ (Egy jóltevője, idősebb férfi, akiben az elővigyázatosságot is legyőzte és aki csaknem elvette feleségül.)

Az elbeszélés során következett — némi kihagyásokkal — egy másik férfi, aki szintén csaknem hogy elvette és akire e „csaknem“ miatt úgy megharagudott, hogy a tisztos és szerencsés családját megátkozta, úgy, hogy az átka fogott. (Milyen diadal volt ez neki) A „vezérmotivum“, akiből néha ideális hőst, némelykor meg egy parázna, potrohos, tétlen és tudatlan papot csinált. Valaki következett azután, akit dicsért, ám úgy, hogy az erényeiért nagyon elszégyelné magát. A beszédje végén

kitűnt, hogy mint a nap hevített felforralt görögdinnyék, úgy feküdtek a talpa alatt a legkiválóbb fejek — némelyik megelékelve, egy-egy kissé kipróbálva, de mind beteg, beteg . . .

— Magam sem tudom, mit akarok ezektől a beteg emberektől?

— És mit akarok az öregedő férfitől! — tette hozzá csúfolódva, majd kikorrigálta magát -- és ezt nekem valaki mondta, aki mindenkinél öregebb!

. . . — Enni, enni!

Természetes és osztatlanul igaz brutalitása kitört rajta, mert a cseléd késett. Majd elbánik vele, csak haza jöjjön. A cseléd és ő! Sokba belevilágít az a viszony, amelyben ő a cselédségével állott. Ez azonban egy másik és lehet, hogy merőben új fejezet. Meg kell nézmem: akkor ki volt nála, a szőke Treszka-e, akire egy kissé féltékeny is volt? A tisztességes házból eredő, de nem kicsiny orrú és állú özvegyasszony-e, a Mari, vagy az Ilma? Rabszolgái és barátnői, született ellenségei és tanácsadói, a kiknek a vérit itta föl a hitvány bérükért, de akiknek fölolvasta a legbizalmasabb leveleit is. Mert titkolódnai csak bizonyos körülmények között tudott e szerencsétlen - szerencsés teremtés, hangosan kellett neki gondolkodnia, mint lady Machbethnek, akinek véletlenül egyéb ösztöneit is osztotta. Ő is azt hitte: „a viz mindent lemos!” Még egyéb közös vonásuk is volt, de erről később. Most még a vacsorát hozzák. Már emlékszem, hogy melyik cseléd: a beteg parasztleány. Bár későn jött, nem kapott ki, az úrnője látta, hogy én ezt nem szeretem, sőt a cseléd affaireket türni nem tudom. És ezen az estén én „a tökéletes férfiú voltam.” Jegyzeteimből az tűnik ki, hogy ezen az éjjelen célzott először arra, hogy képes leszek-e érte minden nagy, eredendő és szent kötelességemet elrugni magamtól. Vizsgálódott: elég beteg, elég romlott, elég sivár vagyok-e már ahhoz, hogy egy testi szenvedélyért belemenjek egy konkubinátusba, aztán egy házasságba?

— Független maga? — kérdezte reggelfelé, amikor az agyamban már nem volt semmi vér, csak fantázia, kifáradhatatlan és kiolthatatlan álmaim az Asszonyról. De vér-

telen agyvelőmben ott élt, ha megbolygatva is, a józanság és a tisztesség, amely két kvalitás miatt annyiszor megharagudott rám; érezte, hogy ezekkel nem bir. Az agyam vérét mind neki áldozhatom a „legjobb materiát“ is belepusztíthatja ebbe a tusába egy vagy két esztendő alatt, de a megvetett két tulajdonsághoz hozzá nem férhet soha. Nem bolygatta a kérdést, de nem könnyelműségből, hanem okosságból. Elaludt. Én ébren maradtam.

(A tizennegyedik levél következik.)

Makai Emil verseiből:

— Richepin. —

ZONGORA MELLETT.

Mint hajdanában, zongorához ültek,
Egy kis gyakorlat nem fog ártani —
„Ugy-e, ma chère, mi sose vénülünk meg?“
„A szerelemben soha, chère ami!“

És felülik a régi kottakönyvet,
Papirja sárga, betüje kopott.
„Öregszik, édes, minden körülöttem . . .“
„A szerelem, csak az nem változott“

Kezdik piano: do re mi fa sol la . . .
Fortissimoig majd csak belejő
A rég pihent szerelmi barcaroleba
A zongora, a férfi és a nő.

Sehogy se megy. A taktus elhibázva.
Harmoniátlan, bántó zűrzavar.
Mi ördög bujt a régi zongorába,
Hogy dallamot kiadni nem akar?

Dühösen toppant lábával a férfi
S a nő se kíván többé játszani.
„Ma chère, a kottát, úgy látom, nem érti?“
„És ön? — Ön csupa gikszer, chère ami.“

Beszélhet bátran ...

Irta: Violáné Etelka.

Csúf novemberi reggel. A fasorban a villák között megült a köd s szürke lehelletével elhomályosította az ablakokat. Egy kis szél is fujt, s a lombfosztot gallyak odakocódtak a széles üvegtáblákhoz.

Jolán még ágyban feküdt. Mosolygott és behunyt szempillái alatt napsütést és tavaszi pompát álmodott, csillogó flirttel, virágzó szerelemmel, s az illat, a fény, a zsongás kellő közepén ott látta angolos eleganciában, simára beretvált phlegmaticus arccal Szentmarjai Gézát.

Szentmarjai Géza volt az idei, nagy szezon-szerelme. Mert Jolánnak minden tavasz hozott egy ilyen hatalmas szerelmet, melyről az első hónapokban azt hitte, hogy az egyedüli, az igazi, míg a tizenkettedik hónap végén szomorú megadással győződött meg róla, hogy sem nem az egyedüli, sem nem az igazi. Ezek a nagy szerelmek tulajdonképpen csak abban dokumentálódtak, hogy Jolán minden érdeklődését, minden gondolatát és érzését azokban a dolgokban összpontosította, melyek időleges barátjának érdeklődését lekötötték. Az évek múltával így egészen imponáló, enciclopédikus tudásra tett szert.

Ilyenformán ismerte meg a ministériumok corruptióit, a hadsereg titkos szervezkedését, a M. T. Akadémia intrigáit, s szerzett jártasságot a képzőművészetek, a pathologia, az agrár-politika, meg a belletristica terén.

Szentmarjai Gézához való vonzalma kétféle új tapasztalattal gazdagította egyszerre tudományának tárházat. Megismerte a turfot és a kártyát. A Máriástól kezdve egészen a Whist-ig megtanult minden játékot, folytonos evidenciában tartotta az országos kaszinó kártyakülönbözeteit, a versenytéren pedig oly otthonos volt, akárcsak egy jockey. Betéve tudta a lovak pedigréit, ítélkezett a derby crack-ek felett és szakvéleményt mondott a bookmakerek oddsairól.

Most is azt álmodta, hogy kint áll a triübünön, halványlila, fehér csipkés ruhában, lengő karimájú, ibolyákkal telehintett La Vallière kalappal fején.

Lila és fehér . . . Szentmarjai színei.

Áll, áll és előrehajolva, izgatottan figyeli Ramses II-őt ezt a karcsú, barna, a tömeg által lebecsült outsiders, akit barátja tanácsára nagy összeggel tett meg.

Csengetés, por, lárma, zür-zavar: Ramses II. befutott elsőnek.

Szentmarjai mosolyogva intett neki, majd feljött hozzá, s lila-fehér csíkos selyemtárcájából bankókat számított tenyerébe. Minden százás után gyengéden szoritotta össze keztyűs ujjait.

Hirtelen úgy érezte, hogy valaki megfigyeli, erősen nézi őket. Felriadt.

A szobaleány hajolt fölé és ébresztgette:

— Tessék felkelni nagysága, Mari asszony már elkészítette a fürdőt.

Jolán bosszusan fordult befelé.

— Ez a leány bamba — gondolta — épen most zavar fel! Hány százás, mennyi gyöngéd kézszorítás vész miatta a semmiségbe.

Lehúnya szemeit s igyekezett az álmait folytatni. Egész életét így álmodta agyon. Minden nagy emótiót, küzdelmet, lelki meghasonlást lehúnyt szemekkel, párnái között élt át.

Mire megvirradt, rendesen törődöttebb volt, mint éjfélkor, amikor aludni tért. Sokszor nedves volt a párnája a könytől, néha ragyogó mosoly öntötte el arcát.

Ő, aki ébren, józan fővel erényes volt, tartózkodó és higgadt, álmaiban nem egy forró csókot adott, nem egy fojtó ölelésben kábult el, s villogó szemmel, suhogó szoknyákkal nem egy garçonszoba küszöbét lépte át.

Szerette a félhomályt, a félszíneket és a félérzéseket, a valóság erős színpompájától visszariadt. Igazi modern gyerek-asszony volt. Testileg tiszta, lelkileg romlott. Nagyon kíváncsi és nagyon gyáva. Ideges és anemicus.

A szobaleány újból megszólalt:

— Nagysága kérem, a Mari asszony türelmetlenkedik, azt mondja: nem ér rá várni.

Nagy nehezen felült hát az ágyban s mialatt a szoba-leány a papucsokat huzta lábaira, korholta magában az orvosokat, a kik elhitették vele, hogy sápkóros, s rárótták ezeket a kora reggeli jéghideg félfürdőket.

Pedig ő nem is sápkóros, csak halvány. És szereti a halványságát csak úgy, mint a rövidlátását. A doktorok hülyék! Hiszen lehet, hogy ezek szervi vagy testi, vagy mit tudja ő miféle fogyatkozások, de ő hozzá illenek, az ő előkelő kis charmejai közé tartoznak. Nem is szeretne piros-pozsgás lenni, vagy olyan bamba, lorgnon nélküli nyárspolgáriás szemekkel tekinteni a világba . . .

Benyitott a fürdőszobába, ahol égett a villany és rózsaszínű fényt vetett a fehér porcellánfalakra. A kád előtt természetes asszonyság guggolt és hosszúnyelű hőmérővel kavargatta a vizet.

— Jó reggelt, Mari asszony!

— Kisztihand édes nagyságám, csak bele, bele bátran!

Jolán megborzongott, a mint némi ösztökélés után végre beledugta az egyik lábát a kádba és felsikoltott:

— Jujj! Jéghideg! Maga engem megöl!

— Dehogya is hideg, csak tessék mozogni.

— Hisz mozgok! — mondta fogvacogva és a víz felszínén billegette két kezefejét.

Mari asszony kérges tenyerével jól végigdörgölte, azután egy kis fasajtárral meregetett a vízből s azt gyors egymásutánban nyakszirtjére öntötte.

Ettől átmelegedett egy kissé és nyugodtabban türte a további procedurát. Néhány pillanat múlva szépen kipirult és tudott beszélni anélkül, hogy fogai egymáshoz csattogtak volna.

— Es tudja Mari asszony, hogy rettenetesen korán van?

— Nyolc óra van, nagyságám.

— Borzasztó, a milimárik órája! Maga hánykor kel?

— Ötkor, nagyságám.

— Ötkor? Nevetséges, hiszen akkor még a souper-esárdást járják minden valamire való házibálon!

— De én nem igen járok bálba — mondta Mari asszony és megeresztette a hideg csapot.

— Az igaz, elfelejtettem, de azért csavarja már el azt a masinát, mert idefagyok!

— Nem tetszik idefagyni.

— Tüdőhurutot kapok!

— Nem tetszik tüdőhurutot kapni.

Mari asszony most előlről csapkodta a sajtárral Jolán vállai közé a vizet. Vagy tiszser egymásután.

— Még fázik a nagysága?

— Már nem olyan nagyon. Kezdem megszokni. Hát mondja, maga öt óraker felkel, megteázik . . .

— Kávét szoktam inni.

— Hát jó, igaz, megkávézik . . . és akkor mit csinál?

— Rendbehozom a házam táját, hatkor egy doktornét masszirozok ott a házban, hétre meg már a Szabadság-téren vagyok a Szász nagyságánál.

— Micsoda, Szász Katánál?

— Nem tudom, hogy Katának tetszik-e hívni.

— Festve van a haja?

— Szép, aranysárga.

Jolán egyszerre átmelegedett, szinte megfledkezett a hideg vízről.

— Hát mondja lelkem, Mari asszony, megbolondult az a Kata, hogy már hét óraker reggel hidegkúráat használ?

— Nem hinném nagyságám, talán csak fogyni akar.

— Fogyni? Hisz olyan karcsu!

— Szépecskén kitölti a kádat biz'a.

— Lehetetlen! Ha fel van öltözve, csaknem sovány-nak látszik.

— Mert a dámák úgy elszorítják magukat. Agyon van fűzve. Minden reggel olyan csíkok látszanak a dereka körül, akár a kötél.

— Borzasztó! De azért szép asszony, a férfiak nagyon bolondulnak utána.

— A férfiak szamarak, engedelmet kérek nagyságám.

— Azt mondják, neki van a legkisebb lába.

— Azért is van úgy elsanyargatva.

— El van?

— El.

Jolán gondolatokba merült, azután habozva, egy kis undorodó orrfintorítással kérdezte:

— Csak nincs neki... izé...

— Ühüm.

— De van ám. Minden újján kettő.

— Szörnyű!!

Mari asszony felállt, maga elé tartotta a durvaszálú vászon lepedőt s belecsavarta Jolánt, aki úgy állt előtte, mint egy szép megifjodott mumia. Még mindig Szász Kata izéi (ki nem mondta volna még gondolatban sem azt a szót hogy: tyúkszem) jártak az eszében. Mari asszony dörzsölte tetőtől-talpig. Valahonnan harangkongás hallatszott be.

— No nagyságam, siessünk, mert kikapok, ha megkések, a Szentmarjai nagyságos úr rettenetesen pontos ember.

Jolán majd összerogyott, mikor ilyen váratlanul hallotta ezt a nevet kiejteni.

— Mari asszony! Maga férfiakhoz is jár? — kérdezte hűledezve.

— Dehogyan is! — válaszolt az és felcserélte a durvaszálú lepedőt egy bolyhos, lágy fürdőköpenyvel — az öreg Szentmarjai nagyságához már tizenöt éve járok. A fiatal úr akkor még gyerek volt.

— Jó, jó, de most már nem gyerek.

— Most meg úgy adta magát, hogy hét hónap előtt párbajban megvágta a lapockáját. Hogy ápolónőt nem türt maga mellett, hát én segitettem az öreg nagyságának virrasztani. Most meg még minden nap megmasszírozom egy kicsit. Ennyiből áll az egész.

Jolán egyszerre nagyon kényelmetlenül fészkelődött. Kiméletlen pontossággal vésődtek agyába Szász Kata intim toilette-titkai s úgy érezte, hogy ő most ennek az asszonynak, aki látszólagos tompa egykedvűséggel dörgöli végig tagjait, rettenetesen ki van szolgáltatva. El fogja őt árulni, beszélni fog róla Szentmarjainak, csak úgy, mint beszélt neki Katáról.

A szíve hangosan vert az izgatottságtól, s apró, színes, lehetetlen kis gondolatok röpködtek, zsongtak az agyában, mint rózsanyitó júniusban a szitakötők. És megvilágosodott előtte, hogy ettől az asszonytól szabadulnia kell. Elküldi azonnal, megvesztegeti, búsásan megfizeti, csak hallgasson, csak ne beszéljen.

— Mari asszony — mondta bátortalanul.

Az asszony épp a lábafejét törülgette s feltekintett rá kérdően.

— Mari asszony, én . . .

Itt hirtelen elhallgatott, s rövid szünet után, ki tudja miféle inspiráció következtében, így fejezte be a mondatot:

— . . . Én arra kérem, mondja meg a szobaleánynak, hogy adja ki a melegebb pongvolámat, igen?

Mari asszony kiment, s behúzta maga után az ajtót.

Jolán pedig nyomban talpra ugrott, s felgyújtá a két villamos gömböt, mely a földig érő fehér keretes állótükörből mint két izzó lótusz-virág hajolt ki. Magasba nyúló meztelen karja úgy csillogott az erős világításban, mint a rózsaszín gyöngyház.

Egy pillanatig állt a nagy tükör előtt sápadtan, kövé meredten. Selymes barna haja a homlokába hullt, s szép szemeit beárnyékolta a hosszú pillák. Zavarban volt, elpirult és újjai görcsösen szorították össze a fürdőköpeny redőit. Egy pillanatig, azután büszkén felvetette fejét s egy gyors, hirtelen mozdulatra határozta el magát. A köpeny lehull róla, mint az érett gesztenyéről a zöld burok — — —

Mire Mari asszony bejött, már újra ott ült előbbi helyén, a lágy, bolyhos köpenynyel vállain. A szeméből eltűnt minden rettegés, s a meglegedés széles mosolya öntötte el arcát. Nem, nem, nem! Nem fogja elküldeni, nem fogja megvesztegetni: beszélhet . . . beszélhet bátran.

Megveregette Mari asszony vállát, visszabújt ágyába, s mielőtt még újból ráborult volna a napsugaras nyári álom, üde ajkai, halk kacagás közt suttozták:

— Beszélhet . . . beszélhet bátran!

Metternich.

Irta: **Beöthy Ákos.**

Metternich negyven évig volt a monarchiának első minisztere és neve az 1848 előtti osztrák kormányzattal össze is van forrva.

Személyiségének kiismerése céljából bő anyag áll rendelkezésünkre. Ott vannak ténykedései, ott az európai nagy történetírók, kik mind foglalkoztak vele, végre hátrahagyott iratai, melyek bemutatják mint politikust, mint író, mint magánembert. Az iratoknak az a része, mely őt velünk eme minőségében megismerteti, feleségének, a magyar születésű Zichy-Ferraris Melanienak naplójából áll, mely az érdekes és tanulságos gyűjteménynek a gyöngyét képezi. Nem szabad nála a magyar születés tényét elhallgatni, mert abban az idegen, udvari és nemzetközi felfogásokkal telített légkörben a magyar vér és érzés minden lépten-nyomon felüti a fejét. Nem egyszer könnyet hullat Széchényi István miatt, mert azt hitetik el vele, hogy bajba keveri magát és nemzetét. Ha ez utóbbit ócsárolják, beleírja naplójába, hogy igazságtalanok iránta, mert habár van is ottan exaltált fej és rossz ember, de egészben mégis jó ország az, ahol sok kitünő és nemes jellem akad. Alig is lehet kétség az iránt, miszerint Metternichnek egészben elismerésre méltó magatartásában hazánkkal szemben, neki is kellett részének lennie.

E mellett egy férjét bálványozó, eszes, eredeti észjárású asszonynak feljegyzéseit látjuk bennök. Ezekben a feljegyzésekben, mint egy tükrökkel telt csarnokban, szemlélhetjük az akkori európai nagy világ minden nevesebb emberét és alakját. Elkezdve Miklós cár, valamint a szellemőrásoktól, Humboldt a tudós, a regényíró Balzac, Berryer a szónoktól, nem volt azon hosszú idő alatt Európában nevesebb ember, diplomata, politikus, katona, grand seigneur, író, tudós, művész, ki a Ballplatz fényes szalonjaiban meg nem fordult és akiktől

ezen naplókban egy találó megjegyzést nem találunk. De ami az embert bennök megragadja, az a bálványozással határos rajongás és szeretet, amelylyel a szép, fiatal hercegnő nemcsak idősebb, sőt koros térje iránt viseltetik. Valójában a feleségnek mintaképe volt, kinek nem lehet és nincs más gondja, mint férjének boldogsága, egészsége, jólléte.

Egy szerető leány nem ápolhatja és gondozhatja jobban öreg atyját, mint ahogy ő azt teszi, valamint nincs az az ideális Julia, ki Romeoja iránt nagyobb imádással viseltessék.

Amikor csak szerét teheti, első dolga templomba menni, hogy érette és gyermekeiért imádkozzék. Teljesen beleéli magát férjének életébe, hatáskörébe. Lelkesedéssel írja bele naplójába, miszerint ez őt először tisztelte meg azzal, hogy egy politikai emlékiratát felolvasta. Ünnepe az neki, mikor vállára dőlve urát dolgozni látja, vagy hallgathatja előadását az emberiség boldogítását illetőleg, mely iránt azonban a rossz emberek nem akarnak vele egyetérteni. Mikor pedig ezen rosszaknak tartott emberek megcsinálják a bécsi forradalmat, akkor nincs más gondja, mint urával együtt annak, amit a jó ügynek nevez, megmentéseért helyt állani, ha kell, annak oldalán vérzeni el.

Ez a része naplójának egyszerű, természetes előadásában igazán drámai érdekléssel bír. De vannak benne más mulatságos incidensek is, melyek minden esetre érnek annyit, hogy az akkori viszonyokra érdekes világot vetnek. Ilyen például azon jelenet, mely a hercegnő és Lajos Fülöp követe, Saint-Aulaire gróf között lejátszódott, melyet több irányban való jellegzetes volta miatt érdemes felemlíteni.

Tudvalevő, hogy Lajos Fülöpöt a legitimitás hívei úgy tekintették, mint bitort, sőt koronatorlót, a ki, midőn 1830-ban a franciák elűzték X. Károlyt, a forradalom kezéből elfogadta az uralkodást. Egy ünnepélyen megjelenik a hercegnő egész pompájában, ragyogó gyémántokkal fején. Saint-Aulaire találkozik vele és mélyen meghajtva magát így szól: «Minő szép koronát visel hercegséged.» — Erre ez csipősen azt feleli: «Azt én tehetem, a korona jogos tulaj-

donom, azt én nem loptam el.» — Az udvarias francia fel találja magát s ilyképen replikáz: «Cette couronne n'est pas volée, elle est déplacée; elle est sur votre tête, elle devrait être á vos pieds.» (A korona nincs lopva, de nincs a maga helyén, nem a fön, de a lábai előtt kellene annak hevernie.) De a fordítás nem adja vissza az értelmét. Különben az egészből nagy história, diplomáciai jegyzékváltás származott. Szerencsére azonban Európa békéjét nem zavarta meg.

Metternich szerencsés csillag alatt született. Kevés emberre pazarolt a természet annyi adományt, valamint kevésnek volt oly állandó szerencséje, mint neki. Az ancien régime talajából nőtt ki, mint annak a kiváltságos arisztokráciának tagja, a melynek bölcsőjében ott feküdt már a szerzett jogcím a legmagasabb állásokra. Ez az arisztokrácia azon időkben egy egész csomó jelentékeny embert állított ki, mint Talleyrand, Pozzo di Borgo, Hardenberg, Castlereagh, Czartorisky, a kik mind igen tehetséges emberek voltak. Oly egyének voltak mindannyian, a kik a munkát élvhajhászattal, a ledérséget komoly joggal egyesítették, s ekként az államférfi működését a világi mázával vonták be. Ezek között az első és legeszesebb Talleyrand volt, kinek példája és személyisége eléggé ösmeretes és a ki finom érzéke, alkalmazkodási képessége által állandó hirnévre tett szert.

Érdekes dolog lenne kettőjük között párhuzamot vonni, habár ez nem annyira a politika, mint a lélektan világába tartoznék.

Bármennyire eszes és szellemes volt Metternich, de ez irányban Talleyrand megverte őt. De míg ez utóbbi sántított, hozzá cinizmus, rossz nyelve, élceinek bántó volta kellemetlenül érintett, addig Metternich szeretetreméltó és korának egyik legszebb és előkelő külsejű emberei közé tartozott. Egy oly éles és elfogulatlan megfigyelő, mint Pulszky Ferenc, ki őt akkor ismerte, mikor már jól túl volt a 60-on, nem győzi eléggé dicsérni, hogy mily kellemes benyomást tett az emberre testi és lelki frissége, előadásának, magaviseletének lebilincselő kedvessége által. Körülbelül így hangzik az amerikai Stilesnek jellemzése. Középmagasságú embernek írja le,

szépen formált fejjel, élénk szemekkel, finom metszetű ajakkal, melyen rendesen lekötelező mosoly játszik, előkelő tartással és viselettel. Egész megjelenése és magatartása elárulja a szellemi felsőséget, és hogy teljes életén keresztül a legjobb társaságban mozgott. Az élveknél volt embere de azok közepette sem felejtette el az állam érdekeit, és ha lehet, elő is mozdította azokat.

Különösen felülmulta Talleyrand-t méltóságteljes magatartásában, mely tetőpontját 1848-ban történt bukása alkalmával érte el.

Beöthy Ákosnak, az angolba oltott kuruc politikusnak hattyúdalából — félben maradt nagy történelmi munkájából — való ez a klasszikus politikai arckép, mely minden kegyelet megemlékezésnél erőteljesebben jellemzi a magyar közélet nagynevű halottját.

Makai Emil verseiből:

PÉNTEK ESTE.

Köszönts be áldott Szombat napja,
Terjeszd ki halkán szárnyidat;
A bérceket már elborítja
Borongó, árnyas alkonyat...

Már elfödi az esti tájat
A méla csendnek ájtata,
S mint röpke szélről űzött felhő
Kél szárnyra szívünk bánata.

E szent napért sovárog lelkünk,
Ha lankadtan ledől a kar,
A vér senyvedve lüktet bennünk
S a gond, a kétség ölyve mar;

Ha bösz hullámok egymást úzik
Künn, hol minden zürös-zajos
Rozzant gályán feléd hajózik
A bolygó téveteg hajós.

Te vagy a rév, oh Szombat csendje,
A lét enyhítő balzsama,
Melylyel szívét s lelkét üdítve
Bolyong az élet vándora.

A bérceket már elborítja
Borongó, árnyas alkonyat —
Köszönts be áldott Szombat napja,
Terjeszd ki halkán szárnyidat...

Makai Emil.

Írta: Bródy Sándor.

Két nagy kötet vers jelent meg, Molnár Géza, az újak között a legkülömb stílista, írta hozzá a bevezető essayt — és a család megbizásából ő is rendezte a munkát. Aki írta, az pedig több volt mint független, erős, jó poéta — elkényeztetett, mégis hű barátunk volt, — Makai Emil. Barátunk, pályatársunk, vértünk, akinek neve mellé kerülve, félve, hihetetlenül írom oda, hogy volt. Az is, ki elmúlásának híret két év előtt egy augusztusi éjjelen meghozta, a langyos, édes nyári éjszakán, csak nevét mondta ki a költőnek. A többit tudtuk: tehát nincs. És fejünket lehajtva kerestük, néztük, a testi alakjába fogódzkodtunk, hogy el ne menjen, a kedves szavait mondtuk, hogy a nagyzó és komikus földgolyóbis nagyralátó és nevetséges fogalmaihoz lebűvöljük. Pedig örülnünk kellene, hogy végkép és visszavonhatatlanul elment, amikor már hat hete a siralomházban feküdt, mint valami bűnös, pedig szelid, erényes, jó és okos volt. Hatszor hét napig készítette ki magának a bizonyos halál, mint valami megkülönböztetett, kitűnő martalékot, és ő szelid önmegadással nézte, olykor föl is ismerte. Csak amikor már egészen közel volt hozzá, akkor nem látta többé. Ez az ostoba fizikai törvény még az utolsó pillanatban is úr felettünk. Ki tudja: az-e? Logika, félek, nem lesz e sorokban, amit e barátunkról írok. A gép, ami bennünk, napi írókban van, nincsen egészen acélból. És frissen érezve, okosan írni: összerándul belé idegrendszerünk és a szegény éjszakázó orakulumnak a feje olyan nehéz, mint egy

darab sár, amelyben egy szív lüktet. Csak lüktet, lüktet és nem mond semmit, csak azt, hogy sok emléke és fájdalma, de kevés kritikája van. Eh, szedjük össze magunkat, embereld meg magadat barátom és fújj belé a gyászflóros tárogatóba: meg kell becsülnöd a testvért, szépet, okosat és tanulságosat kell írnod róla. Csak ne kerülgetne folyton az a durva tény, hogy meghalt és ne lenne ez a megszokott fogalom olyan kietlen, groteszk és erőszakos, hogy most percekig nem tudok mást cselekedni, mint mereven bámulni. Maga a harmonia volt az az ember és jött a betegség vad dissonanciája. Az ifjúság, az életerő, minden, ami az életben gyönyörű, a dícsvágy, az ábránd és a szerelem az övé volt. Két barna kedves szeme és abban tegnap ragyogott a jövő reménye és hogy eljött az este, az édes tulajdon nénje lefogá, hogy ne lássák merevségét, ne féljenek tőle, hogy csúnya.

A szegény acéltollú gép fázik. Pedig tudja régtől fogva, hogy halál van, sőt annyira ismeri a fogalmat, hogy te- s tu van vele. Nem is nagy dolog az egész. Az egyik a másikról megírja a nekrologot. Ámde öntudat és bölcsesség — minden hiába: azok a gyertyák, amelyek most két éve egy testvérünk szeme előtt meggyújtattak, nem úgy lobognak, mint más ilyen virrasztó világosság. A Hauptmann öreg festőjének szava zümmög a fülemben: «ah, ez nem olyan láng!»

Makai Emilnek hívták a költőt, és én mindjárt elmondom, hogy mi jeleset, szépet, nemzeti és általános érdekűt tudok róla, de mielőtt ezt cselekedném, engedjék meg, hogy erőt merítsek egy ellágyulásban. Úgy érzem, hogy résztvevők, jók és nemesek az emberek mégis és közöttük az asszony, ha jó — mint amilyen anyánk, nénénk,

első szerelmünk szokott lenni —: hozzájuk képest unalmas képzet a menybéli angyal. Hálás csudálatunkat és bánatos dicsőítésünket fogadja a költőnk két asszonynéje, aki vérét, álmát és hajh! talán hitét is áldozta a testvérért, aki nekünk büszkeségünk volt. Csak asszonyok tudják ezt: a szeretetből élni, egy beteg férfi lábainál ébren aludni, könnyeik áradatjából új erőt meríteni. Oh! Máriák ki nem fogyó fajtájának visszafojtott könnye, amely még most is hull, hull, szent vagy, szent vagy.

Aztán az orvosok! Ne gúnyoljátok az orvosokat! Amikor a szegény poéta hallokolt, hetek óta itt Budapesten nem beszéltek a gazdag köszvényesekről, hanem erről a költőről, akinek rejtelmesen beteg szívét megérteni és meggyógyítani nem tudták. Orvosprofesszorok, akiknek minden perce egy arany: napokat töltöttek mellette szégyenkezve és kétségbeesve, hogy a tudományuk hívságos és semmis és nem tudják megakadályozni, hogy a gyönyörű melódia egyszerre félbe ne szakadjon. A költő kis udvari szobájában ott volt az orvosi fakultás, több consiliumot tartottak fölötte, mint mikor egy császár halálos beteg. Vitatkoztak, verekedtek, amíg megegyeztek mind, hogy nem lehet elragadni a haláltól. Valamelyik talán imádkozott is. Mert ilyenek vagyunk, oly jó, hogy ilyenek vagyunk, oly jól esik, hogy a fájdalomnak és a szerencsétlenségnek meg van az édes illata: a hit. És ez illatozott romlandó teste mellett a költőnek és ez veszi körül kiégett alakját. Ah, az az utolsó lélegzet jó hírünket vivé át oda, ahová az augusztusi csillagos éjszakán átköltözött.

A hír, ami az elköltözött után a magyar földön maradt: nevezetes és rendkívüli. De közöttünk, a mi echós sátrunkban, még több volt, mint amilyenek ők kint a világban

tudták. Senki nem akadt közöttünk, aki ne szeresse és meg ne becsülje. Sajátságos, de így igaz: rendkívüli egészség lakozott benne, több mint mindannyijunkban. Rákosi Jenő mondta nekem egyszer: «lássa, ebben a legtöbb frissesség lakik mindannyijunk között!» Aztán húsz és néhány éves korában — láthatják munkáinak két kötetéből — mint nyelvművész felülmúlta összes pályatársait. Ami kemény, becsületes, büszke és makacs nyelvünk, a rímszegény: csak úgy ontotta neki a szebbnél-szebb rímeket. Megnyílt előtte a magyar melódiának nagy kincses bányája, mielőtt még a maga szívének külön drágaságaira rátalált volna. Hát amikor még ezeket is meglelte. Öt évvel ezelőtt lehetett, amikor egymásután sorra, rendre jelentek meg versei, amelyekben a keleti színpompa és dallam egybe ölekezett, csókba forrott a mai, a nyugati ember rejtelmes és jellemző elmélyedéseivel. Meglepetés meglepetésre és az, aki a régi zsidó költők átültetésével kezdte pályáját: itt állt előttünk, mint hatalmasan kifejlődött, önálló, bőerű, sokhangú, magyar költő!

De még mennyire magyar!

Nem csak rímei, képei, színei, hanem tárgyai is azok. A magyar mithos hőse: Hatvani professzor a hőse, arról ír drámát, a nemzeti ideál és a nemzeti boszorkány éled és ébred a telihangú énekében. Vörösmartyt látja és szólaltatja meg a maga nyelvén. Halálos kórral két szerelem él szívében, egyik egy leányé — hajh, hogy olyan, mint sok más — a másik egy dráma-thémáé, amelynek a hőse: Petőfi fiatalon meghalt fia... Törött pályáról, töredékes ének: ez volt az utolsó; készleteit láthatják az új kötetben. Mind magyar volt, mind komoly volt, becsületes magával, a művészettel és a fajtájával szemben. Elmélyedve, egészen dolgozott és félkézzel, mellékesen megmagyarosította az egész

idegen operette-világot. Százharminc ilyen vig dalműnek fordította, helyesebben: költötte újra a verseit. Ez magában egy egész irodalmi társaságnak elég és érdemes munka. A fontoskodó farizeusok ezt talán lenézik, de élvezik és ha néha letagadják is, de magukban érzik: milyen nagy dolog az, hogy mily érték — és öröm van abban — hogy lassacskán minden, ami csak hozzánk férközik, a miénk, a szívünk rajta, a vérünk benne, áthasonúl hozzánk, a mienk lesz. Lássátok, hogy gazdagodunk, hogy növünk és lássátok mint szerzett ebben nagy és kedves érdemeket egy testvérünk, akinek ime el kellett menni tőlünk, mielőtt elmondotta volna a maga legigazabb mondani valóját. Nézzetek hideg ajkára, megmerevedett karjára és essetek kétségbe velem együtt, hogy miért kell ennek így lennie: egy drága, szép és ritka hangszerre egyszerűen csak ráesik egy ostoba kő és szerte zúzza . . .

Valami eszembe jut. A késő éjszaka teszi, mert ez már fantasztikus. Ez a költő zsidó hitben született, az apja nevezetes és tudós zsidó pap volt, alig tudott magyarul, talán külső országból hozták hívei az alföldre. A fiut is papnak nevelte, a szeminariumba adta. Onnan szállt ki és úgy lett magyar poéta . . .

Érdem ebben nincs, csak különösség és valami jel, amely talán meglágyít egy-egy szívet, amely keményen érez. Szeretném látni azt a mérges szemet, amely könybe ne lábadna, ha ezt a pályát és ezt a kálváriát járó fiatal apostolt nézi. Ime: vért verejtékezik, meg kell halnia, amikor bámulatos és édes, erős és nagyratörő munka, vagy még több áll előtte. Alig lélegzik, nem tudja a szemét kinyitni, susogva, lehelve mondja:

— Ha meghalok, vigyetek szüleimhez, az alföldi kicsiny városba haza.

A hallgatás.

Irta: Andrejev Leonid.

I.

Egy holdvilágos májusi éjszakán, mikor a fülemilék daloltak, Ignatij atya dolgozószobájába belépett a felesége. Fájdalom ült az arcán, kezében remegett az apró lámpa. Odalépett férjéhez, vállon érintette, aztán zokogva szólalt meg:

— Apjuk, fölmehetnénk Vjerocskához.

Fejét meg se fordítva, oldalvást pillantott Ignatij atya pápaszeme fölött a feleségére s nézte-nézte hosszan, áthatóan, mignem az, kezének egy fáradt mozdulatával, csöndesen leült az alacsony pamlagra,

— Minő roppant szívtelenek vagytok ti mind a ketten! — szólt halkán, az utolsó szót erősen hangsúlyozva. A fájdalom és elkeseredés eltorzította jóindulatú, kerek ábrázatát, mintha tükröztetni akarná rajta, milyen kegyetlen emberek az ő férje meg leánya.

Ignatij atya fölkelte és mosolygott. Betette a könyvet, szemüvegét levette, a tokjába dugta, s gondolataiba mélyedt. Hosszú, ezüst szálakkal átszőtt fekete szakála szelíden simult mellére s minden lélegzetvételtre megringott.

— Csak ne szídjad, atyám! Tudod, hogy van ő most...

Az emeleten volt a Vjera szobája, s a keskeny falépcső meghajolva recsegett Ignatij atya súlyos léptei alatt. Magas, nehézkes termete miatt le kellett a fejét hajtania, hogy bele ne üsse az emelet padmalyába; bosszúsan rancolta homlokát, ha felesége fehér zubbonya közbe-közbe az arcához ért. Előre tudta, hogy Vjerának úgyszólván hiába beszélnek.

— Mit akartok? — kérdezte Vjera, miközben csupasz karját a szeméhez emelte. A könnyű fehér takarón nyugodott a másik karja s — amilyen fehér, áttetsző és hideg volt — alig ütött el attól.

— Vjerocska... — szólalt meg az anyja, de zokogás fullasztotta el a szavát.

— Vjera! — szólt az apja s iparkodott, hogy lágyabb esengést adjon száraz, kemény hangjának. — Vjera, mondd meg, mi a bajod?

Vjera hallgatott.

— Vjera, hát mink, anyád meg én, nem vagyunk érdemesek a bizalmadra? Hát nem szeretünk? Van tán még valakid, aki közelebb állana, mint miak? Panaszold el a bánatodat és könnyebb lesz a szíved, hidd meg nekem öreg, tapasztalt embernek. És a mi szívünk is. Nézd csak, hogy fáj ez öreg anyádnak...

— Vjerocska!...

— És az enyém is... — megrepedt az a száraz hang, mintha megrepedt volna benne valami. — Azt hiszed, hogy nekem nem fáj? Mintha nem is látnám, hogy bánkódol — de mi legyen az oka, nem tudom én, az apád. Hát rendjén van ez?

Vjera hallgatott. Ignatij atya olyan különös gondossággal símogatta szakálát, mintha félne, hogy akaratlanul is bele találnának ragadni az ujjai, s így folytatta:

— Mikor kívánságom ellenére Pétervárra utaztál, engedetlen létedre vajjon szidtalak-e? Nem adtam-e pénzt? Mered-e azt mondani, hogy nem voltam elnéző? Nos, miért hallgatsz? Most itt vagy a Pétervároddal!

Ignatij atya elnémult. Lelkében furcsa, gránitból való, szörnyeteg valamit látott, ahol hemzsegnék az ismeretlen veszedelmek s az idegen, közömbös emberek. Gyöngéjére ott élt egyedül az ő Vjerája, s tönkre is ott ment. A borzasztó, érihetetlen város iránt vad gyűlölet, makacsul hallgató leányával szemben lángoló harag ébredt föl benne.

— Ehhez semmi köze Pétervárnak — mondotta Vjera komoran és szemét lehúnyta. — Nincs is nekem semmi bajom. Menjetek inkább aludni, késő van már.

— Vjerocska! — nyögte az anyja. — Leánykám légy bizalommal.

— Ah, mama! — vágott közbe Vjera türelmetlenül. Ignatij atya leült a székre és föl kacagott.

— Hát semmi se történt? — kérdezte gúnyosan.

— Apám — felelte Vjera ingerülten és felült az ágyon.

— Tudod, hogy szeretlek téged is, anyuskát is. De... Most szomorú vagyok egykissé. Majd elmúlik. Igazán, menjetek inkább aludni, én is alhatnám. Holnap vagy máskor majd beszélhetünk még róla.

Ignatij atya olyan hevesen kelt föl, hogy fainak vágódott a széke és kézenfogta nejét.

— Gyere!

— Vjerocska...

— Gyere, ha mondom! — kiáltotta. — Ha Istenről meg bírt feledkezni, ugyan mik vagyunk neki mink?

Majdnem erővel vitte onnan Stepanovna Olgát, és a hogy lehaladtak a lépcsőn, egyre lassabbodtak lépteik, az asszony pedig szemrehányóan suttozta:

— Te vagy az oka, ha ilyen. Tetőled tanulta, te felelsz majd érte. Oh, én szerencsétlen . . .

Sűrű pislogással kezdett sírni; a lépcsőt se látta már, úgy lépkedett, mintha mélység volna ott alatt, amelybe szeretne lezuhanni.

E naptól fogva Ignatij atya nem beszélt a lányával, a mit azonban ez csak úgy félvállról vett. Azontúl is vagy szobájában feküdt az ágyon, vagy járkált és kezével úgy nyomkodta a szemét, mintha belerepült volna valami.

E két haligatag ember láttára félenken tett-vett a pópa felesége, pedig máskülömben hajlott a tréfára s a nevetésre.

Olykor sétálni ment Vjera. Ama beszélgetés után egy héttel, estefelé szokása szerint eltávozott. És nem látták többé élve, mert azon az estén odavetette magát a vonat elébe, mely elgázolta. Ignatij atya maga végezte a temetési szertartást. Az anya nem volt jelen a templomban, mert Vjera halála hírére gutaütés érte. Lába, karja és nyelve megbénult, mozdulatlanul feküdt a félhomályos szobában, mialatt közvetlen-közelében lezúgott a toronyból a halottas harangszó. Hallgatta, hogyan távoznak a templomból valamennyien, hogyan kezdenek rá házuk előtt az énekesek az utolsó üdvözlésre és erőlködött, hogy megbírja mozdítani a kezét, keresztet vetni magára, de az a kéz nem engedelmeskedett. Kiáltotta volna, hogy: Vjera — de nyelve súlyosan és élettelenül hevert a szájában. Olyan csöndesen feküdt a beteg asszony, mintha csak pihenne vagy aludnék. Csupán közlőrlől látszott, hogy a szeme tágra van nyílvá.

A templomban sokan gyűltek egybe a szertartásra Ignatij atya ismerősei közül, de voltak ott ismeretlenek is; valamennyien sajnálkoztak Vjerán, azért olyan kegyetlen halállal múlt ki s Ignatij atya mozdulataiban és hangjában kutatták a nehéz bánat jelét. Ignatij atyát nem szerették, mert szigorú és gőgös modorú volt, gyűlölte a bűnösöket és nem bocsátott meg nekik, holott ő maga írgyen és kapzsian felhasználta minden alkalmat, hogy a saját érdekét hívei rovására érvényesítse.

(Befejezés következik.)

Makai Emil verseiből:

FÉLTELEK...

Más világban élsz te, én is másban élek,
Te a ragyogásban, én ahol veszélyek.
Te ahol a gyönyört nem követik árnyak,
Én ahol a gondok seregei járnak.

Innen, hol az élet nyomorúság, átok,
Elhallik-e hozzád, amit én kiáltok?
Méltatja-e szemed egy tekintetével
Azt, aki innen is szeretni merészel?

Aki, mint az istent, úgy tudna imádni,
Mocsoktalan szentnek, úgy szeretne látni,
Azt, aki ártatlan szellőtől is óvna
S hajad aranyára a glóriát fonja...

Féltelek a szennytől, féltelek a rossztól,
Léha ürességtől, csábító gonosztól,
Féltem, hogy lelkedre egy porszem tapadhat
S nem amit szíved súg, nem azt mondja ajkad.

Megrontják, megbontják álmaid világát
S elveszíti lelked szűzi tisztaságát,
Homlokodon rózsa nem nyílik ki többé
És én elveszítlek örökkön-örökké!

Jaj a vakmerőnek, ki hozzád merészel,
Ne érintsen senki meg durva kezével;
Jogom van arra, hogy megvédjem a lelked,
Óh mert olyan nagyon, de nagyon szeretlek!

A színjáték.

*Hejtor, belőnye
"A Huszárvér" eljártánál
Tempo di Marcia*

2. Fan. kas va gyök há-nányjör be. bij. va

Ka a. leg. szebb. ha. ka. nya. jat bij. ja.

Mader Raoul

MADER.

Finomlelkű, szerény, kedves ember, aki, ha gorombáskodni kellene valakivel s ezt egy foghúzással fölöslegessé tehetné, hát inkább a saját fogaiból húzatna ki egyet; igazi művész, aki kerüli a feltűnést s akinek legnagyobb sikerei közepe is az a legsürgősebb gondja, hogy személyét miként kellene a legsötétebb háttérbe elvonultatni; a modern ballet és operette-zene egyik legkiválóbb művelője s a magyar királyi operaház legújabb, fényes korszakának megteremtője — ez Mader Raoul, a kinek leg-

frissebb művéből, a Huszárvérből, mutatót közöl a Jövendő.

A szerkesztő megkért, hogy ez alkalomból írjak néhány sort Maderéről. Nehéz feladat, mert hasábkokat tudnék írni erről az érdekes művészi pályáról, amely a bécsi opera korrepetitori szobájában kezdődött s most delezőjén van. Szép pár éve annak, hogy Nopcsa báró Szacsalon, amikor ebéd után a kertben sétáltunk, azt mondta nekem:

— Az ősszel egy tehetséges muzsikus fog dirigálni az operában: Mader.

A nevét már ismertem. Úgy beszéltek róla, mint egy végtelenül jóízű, finom zenésről, a ki sok zeneszerzői sikernek volt csöndes részese, a mennyiben nagyképű komponisták, a kik összeköttetések révén be tudtak jutni a színházakhoz, a fiatal Maderrel hangszereltették és dolgoztatták át műveiket.

Tényleg el is jött, s ha jól emlékezem, Sába királynőjét dirigálta. A kritika és a közönség egyaránt kedvezően fogadta s Mader Raoui, a ki pozsonyi születésű, magyar ember, ott hagyta Bécsot s hazajött.

Azt hiszem, ezt nem is kellett megbánnia, mert nagy sikereinek sorozata ekkor indult meg. Azóta írta meg a Piros cipőket, ezt a bájos szépségű balletet, a mely Európa összes nagy színpadjain rendkívül sikert aratott, azóta komponálta operettjeit, a melyeknek legjellemzőbb vonása az, hogy minden banalitástól menten valódi zenei és művészi eszközökkel törekednek sikerre s ezt el is érik.

Operai igazgatói működéséről sok okból, nem is akarok szólni. Csak annyit állapítok meg, hogy az ő igazgatása alatt vált a magyar királyi Operaház Budapest legdivatosabb színházává. Akik e műintézet kalandos múltját ismerik s emlékeznek arra az időre, amikor e színház nézőterén estéről-estére fogócskát lehetett volna játszani, tudják, hogy mit jelent ez.

A legcsudálatosabb mindebben, hogy ezeket a sikereket, úgy a zeneszerzés, mint a színházigazgatás terén, minden handabandázás, minden lárma, minden erőszakosság nélkül vívta ki. Semmiféle klikk nem toltta előre és ő sem tolakodott be ilyenbe, sörpajtások nem támogatták, üldözött nagyságot sem játszott, nem luszkodott, ezt még zsenialitásnak is akarva feltüntetni, lapokban nem cikkezett, csak nagy tudású, tehetséges és szorgalmas emberként dolgozott és munkatársainak is ilyeneket választott.

Néhány sorban ekként próbáltam meg bemutatni önöknek a Huszárvér szerzőjét. (m. m.)

Makai Emil verseiből:

— Charizi. —

A BOR.

Csodálatos rejtély előttem,
Hogy minden, ami vén — kopott,
Hogy szerelemre nem hevítnek
Csak fiatal asszonyok.

Oh, de a bornál más a törvény:
Fiatalon nem ér sokat,
S minél idősebb, annál jobban
Temeti el a gondokat.

A forradalom.

Börne — a szociális kérdésről.

1831!

Kétségtelen dolog, hogy a szegények harca a gazdagok ellen megkezdődött; és jaj azon államférfiaknak, akik nem tudják, vagy nem akarják megérteni, hogy nekik nem a szegények, hanem a szegénység ellen kell küzdeniök. Nem a vagyon ellen, hanem a gazdagok kiváltságai ellen harcol a nép; ám ha eme kiváltságok a vagyon sáncai mögé bújnak, hogyan vívhatja ki a nép az egyenlőséget, amelyhez joga van, máskép, minthogy a vagyont ostromolja meg?

Már az ókor államai szenvedtek az emberiség eme kór-ságában; háromezer esztendőn keresztül vetették el a veszedelem magvát és az utánunk következő nemzedékek fogják azt learatni. A népek szabadoknak nevezték magukat, ha egyik gazdag a másik felett semmi kiváltsággal nem bírt a törvényhozásban és a végrehajtó hatalomban; a szegények azonban soha sem voltak szabadok.

Nagyon rövidlátóak voltak ama politikusok, akik azt hitték, hogy az olyan országok számára, melyekben a nemesség és papság kiváltságait elvesztette, az örök béke biztosítva van! Ép ezek az államok, mint Franciaország és Anglia, közelebb állnak a legborzasztóbb forradalomhoz, mint a többiek, melyek szabad alkotmányokkal még nem bírnak. Az utóbbiakban ugyanis az alsó néposztály elől, a hozzá legközelebb álló rend, a polgárság, elzárja a kilátást a magasabb, kiváltságolt rendek elől. Így tehát nem érzi az egyenlőség hiányát; ott azonban, ahol a középosztály az egyenlőséget már kivívta magának, az alsó néposztály az egyenlőtlenséget maga mellett látja, felismeri nyomorult helyzetét s így itt előbb-utóbb ki kell törnie a szegények harcának a gazdagok ellen.

A polgári rendnek gonosz elámítása a közelgő veszedelmet még sierteti és veszedelmesebbé teszi. Mióta ugyanis a polgári rend szabadabbá lett, részben félelemből, részben gőgből állandóan hátrafelé tekint s eközben elfelejt előre nézni s így nem látja, hogy egy legyőzött, de még élő ellen-sége csupán arra les, hogy ő a tekintetét félrefordítsa. Ezt

a féltelmet és gőgöt a francia és angol arisztokraták nagyon jól ki tudják a maguk részére használni. A csőcseléket titokban a polgárok ellen uszítják, míg ezeknek fülébe kiáltják: El vagytok veszve, ha nem csatlakoztok hozzánk!

A szegények borzasztó háboruját a gazdagok ellen, mely oly világosan áll szemem előtt, mintha már a kellős közepében volnánk, ki lehetne kerülni, a világ békéjét biztosítani lehetne; de az összes kormányok egyesült erővel munkálkodnak azon, hogy a veszedelmet előidézzék. A szegény embereknek a francia kamarában nincsenek képviselőik. A legújabb francia alkotmány megtartotta a régi ostobaságot, a régi igazságtalanságot, a régi szánalmas filiszter-politikát, a választójogot a vagyonhoz kötötte, és a vagyontalanokat becstelenné is tette. Az angol reformbill csupán a középosztály helyzetén javított, az alsó néposztály helotai állapotát pedig újból megerősítette. Az angol parlamentben, épügy, mint a francia képviselőkamarában csak a gazdag földesurak, a tőkepénzesek meg a gyárosok ülnek, akik csupán saját érdekeiket tartják szem előtt, melyek a munkások érdekeivel homlokegyenest ellenkeznek.

Az őszhaju állambölcsesség, mely az aggkortól gyermekessé lett, tajtékzik a jobbak s több belátással bírók azon kívánsága ellen, hogy a népképviselőben az alsó néposztályok is részesíttessenek. Azzal érvelnek, hogy oly emberek, kiknek semmi veszteni valójuk sincsen, sohasem tudnának az ország közjóléte érdekében őszintén közremunkálni; minden cselszövő kicsalhatná, vagy megvásárolhatná szavazatukat. Így beszélnek ők, hogy az ellenkezőjét hitessék el annak, amit valóban gondolnak. Mivel a szegények között több becsületes ember található, mint a gazdagok közt, mivel azok kevésbé vesztegethetők meg a gazdagoknál, azért a miniszterek nem akarják őket a népképviselőik közé bebocsájtani. Ugyan engedjenek beletekintést titkos lajstromukba, hogy kiolvashassuk belőle híveik és követőik, politikai kerítőik és kémeik névsorát s akkor majd ki fog derülni, vajjon több gazdag ember bocsátotta-e áruba lelkiismeretét, azért, hogy becsvágyát kielégíthesse és aljas gyönyöreinek élhessen, vagy pedig több szegény ember, azért, hogy éhségét csillapíthassa?

A gazdag emberek egymaguk alkotják a törvényeket egyedül osztják el az adókat, melyeknek legnagyobb s leg-súlyosabb részét a szegények vállaira rakják. Fellázad a szívünk, ha látjuk, hogy az állam terhei mily igazságtalanul vannak megosztva. A parasztnak oda kell adnia egyetlen

fiát, hogy a gazdagok kihívó bőséget az ő insége ellen védelmezze és ha tovább már nem tud uralkodni kétségbeesésén s morogni kezd, a saját fiát küldik ellene, akinek 5 krajcár napi zsoldért bármely pillanatban készen kell lennie arra, hogy apagyilkos legyen.

Az összes adók az elsőrendű életszükségleti cikkeket terhelik és a gazdagok fényűzését épen csak annyira adóztatják meg, amennyire azok hiúsága kívánja, mert a nagyon is olcsó élvezet nem emelné őket elég magasra a nép szemében. Az átkos államkölsönök, melyeket azok találtak fel, akik nem elégednek meg azzal, hogy az élő nemzedékeket szerencsétleneknek lássák, hanem csak abban a tudatban tudnak nyugodtan a sírba szállni, hogy a jövő nemzedékek is tönkre fognak menni — elvonnak az ipartól és kereskedelemtől majd minden tőkét s miután eképen megvetették a romlás alapját, még növelik azt az által, hogy az államkölsönöket adózatlanul hagyják s amit az állam ezen az úton bevételekben veszít, azt a még megmaradt szegényes iparon veszik be. A gazdag gyáros tönkrementnek tartja magát, ha mindegyik leánya török sált nem hordhat s hogy magától és családjától semmit se kelljen megvonnia, veszteségét a munkásokra hárítja és leszállítja a munkabéreket.

Páris városának évenként 40 millióra van szüksége, melyből egy tekintélyes rész a befolyásos szállítók és vállalkozók kapzsi ujjai között ragad. Most még több pénzre van szükségük s egy idő óta abban török a fejüket, hogy a borra, vajra és szénre új adót vessenek ki. A gazdag ne szenvedjen alatta, csak a szegény embert terhelje, mint mindig. Egy üveg bor után 5 sous-t kell fizetni; hogy aztán az olcsó bor-e, melyet a szegény ember iszik, vagy drága, melyet a gazdag élvez, az nem tesz semmi különbséget. A 20 francos bor után nem fizetnek több adót, mint az után, mely csupán 8 sousba kerül!

Egy énekesnő, kinek 40.000 franknyi évi jövedelme van, semmit sem fizet, míg az utcai muzsikus napi koldulásának nagy részét a rendőrségnek köteles átszolgáltatni.

Az átkos lottó oly adó, mely egyedül és kizárólag a legszegényebb néposztályt sújtja. Harminc milliót lop ki így évente az állam a napszámosok rongyos zacskóiból s az a kormány, mely ezt cselekszi, még elég szívtelen arra, hogy a tolvajt pellengérré állítsa és a rablót életétől megfoszsza.

És mindezen undokságok után előállanak és megrágalmazzák ama szerencsétleneket, akiknek semmi veszíteni valójuk sincsen s felszólítják a gazdag embereket, hogy

védekezzenek a vadállat, a nép ellen! És mind ez Franciaországban történik, hol a szabad sajtó nem egy erőszakos-ságot megakadályoz, sokat pedig ismét jóvá tesz — hát még mi mehet végbe amaz országokban, ahol minden csöndes, hol senkinek sem szabad panaszkodnia, hol minden ember csupán arról a fájdalomról tud, melyet önmaga érez! . . . Hiszen ezt a kolera igen világosan megmutatta nekünk. Hogyan mosolyogtak, csufolódtak és szobatudóskodtak akkor a nép örült elvakultságán, mivel az azt hitte, hogy a gazdagok és előkelők meg akarják őket mérgezni és hogy a kolera nem egyéb, mint azok gyűlöletének méregkeveréke!

De az igazság, mely emez örültség bensejében rejlik, a homályos ösztön, mely a népnek azt súgja, hogy ő csupán haszontalan szerszám, mely a gazdagok szolgálatára van rendelve, melyet eldobnak, ha többé nincs reá szükségük és széttörnek, mihelyt hasznavehetetlenné válik, — ez az igazság a csufolódnak és szobatudósoknak kikerülte a figyelmét.

Vajjon a gazdagok nem azzal vigasztalták-e magukat minden újságban, nem ujjongtak-e azon, hogy az a betegség csak a szegényeket és alsóbbrendűeket sújtja, míg a gazdagoknak s előkelőknek mit se kell tőle tartaniok!? Vajjon a nép nem hallja, nem olvassa-e az eféle beszédeket s nem fog-e vajjon gondolkozni felettök?

No persze, megnyugtatja őket az, hogy a nép nem gondolkodik. Ám annál a tett az a gyökér, amely majdan a gondolat gyümölcseit fogja megteremni és ha a nép egyszer gondolkozni kezd, akkor számotokra elmúlt a meggondolás ideje és azt többé sohasem szólíthatjátok vissza . . .

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kívánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

védekezzenek a vadállat, a nép ellen! És mind ez Franciaországban történik, hol a szabad sajtó nem egy erőszakoságot megakadályoz, sokat pedig ismét jóvá tesz — hát még mi mehet végbe amaz országokban, ahol minden csöndes, hol senkinek sem szabad panaszkodnia, hol minden ember csupán arról a fájdalomról tud, melyet önmaga érez! . . . Hiszen ezt a kolera igen világosan megmutatta nekünk. Hogyan mosolyogtak, csufolódtak és szobatudóskodtak akkor a nép örült elvakultságán, mivel az azt hitte, hogy a gazdagok és előkelők meg akarják őket mérgezni és hogy a kolera nem egyéb, mint azok gyűlöletének méregkeveréke!

De az igazság, mely emez örültség bensejében rejlik, a homályos ösztön, mely a népnek azt súgja, hogy ő csupán haszontalan szerszám, mely a gazdagok szolgálatára van rendelve, melyet eldobnak, ha többé nincs reá szükségük és széttörnek, mihelyt hasznavehetetlenné válik, — ez az igazság a csufolódnak és szobatudósoknak kikerülte a figyelmét.

Vajjon a gazdagok nem azzal vigasztalták-e magukat minden újságban, nem ujjongtak-e azon, hogy az a betegség csak a szegényeket és alsóbbrendűeket sújtja, míg a gazdagoknak s előkelőknek mit se kell tőle tartaniok!? Vajjon a nép nem hallja, nem olvassa-e az eféle beszédeket s nem fog-e vajjon gondolkozni felettök?

No persze, megnyugtatja őket az, hogy a nép nem gondolkozik. Ám annál a tett az a gyökér, amely majdan a gondolat gyümölcseit fogja megteremni és ha a nép egyszer gondolkozni kezd, akkor számotokra elmúlt a meggondolás ideje és azt többé sohasem szólíthatjátok vissza . . .

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kívánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utcza 44/a.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Ol fordítás az orosz eredetiből. —

96

Hetedszer mondá a szónok: igyekezzék gyakran a halálra gondolni, ezáltal eléri azt, hogy a halált nem tekinti irtózatossá, hanem jó barátjának... aki megváltja az erkölcs gyakorlásában kifáradt lelket s a béke, megtorlás otthonába kíséri.

— Ennek így kell lenni, gondoló Pierre, miután a szónok magára hagyta őt emelkedés céljából. Ennek így kell lenni, csak-hogy én még gyönge vagyok s ragaszkodom az élethez, melynek célja most kezd derengeni agyamban.

A szónok most rövidebb időközben tért vissza s megkérdezé Pierret, vajjon ragaszkodik-e elhatározásához s ha kész-e magát alávetni mindannak, amit tőle követelni fognak.

— Mindenre kész vagyok! felelé Pierre.

— Tudatnom kell még Önrel, kezdé újból Smoljaninow, hogy rendünk tanait nemcsak szavakban osztogatja, hanem eszközökkel is támogatja. Egyesületünk utánozza az egykori rendeket, a melyek tanait hieroglifekben fejezték ki. A tan értelme, tulajdonsága megegyezik a betű rajzával.

Pierre tudatában volt a hieroglif értelmének. Szótlanul hallgatta erkölcsstanárát s elkészült a vizsgálatra.

— Nos, ha szándékába elhatározott, akkor megkezdhetjük felavatását, — mondá a szónok Pierre felé közeledve. Bőkezűségének jeléül adjon át kérem két értéktárgyat.

— Nem hoztam magammal semmit, — mondá Pierre, aki azt hitte, hogy összes birtokait követelik tőle.

— Adja ide azt, ami önnél van: gyűrűjét, óráját, pénzét...

Pierre gyorsan e övette pénztárcáját, odanyujtotta óráját, vastag újjáról nehezen tudta lehúzni jegygyűrűjét.

Ennek odaadása után így szólott a szabadkőműves.

— Engedelmességének jeléül: vetközzék le.

Pierre a szónok utasításához képest levetette frakkját, mel-lényét s bal cipőjét. A szabadkőműves felgombolta Pierrenek ingé s feltúrte bal nadrágszárát térdéig.

Pierre leakarta vetni jobb lába cipőjét is, azonban a szabadkőműves ezt fölöslegesnek találta s cipőtlen lába részére papucsot nyújtott át. Pierre gyermekdeden mosolygott s arcában, szégyen, kétely, gúny tükröződött vissza. Lelógó karokkal és széjjel terpesztett lábakkal állott a szónokió testvér előtt, várva ennek utasításait.

— Végül őszinteségnek jelül vallja be főszenvedelmét, mondá a szabadkőműves.

— Szenvedelmemet? Nagyon sok volt — visszonzá Pierre.

— Azon szenvedelmét, mely a többinél is fokozottabb mértékben ingatta önt meg az erény útjain.

Pierre gondolkodott.

— A bor? az étel? a léhaság? a dologkerülés? a düh? az asszonyok? — gondolatban mind felsorolta szenvedelmeit s rem tudott közülök választani.

— Az asszonyok, — szólt halk, alig hallható hangon. A szabadkőműves e váltomás után hosszú ideig mozdulatlanul állt s hallgatott. Azután Pierre felé közeledett s bekötözte a szemét.

— Utolsósor mondom: kísérje figyelemmel tulajdon énjét, fékezze érzelmeit s üdvössége forrassát ön szívében s ne szenvedelmei kielégítésében keresse. Az üdvök forrassát magunkban kell keresnünk.

Kis vártatva ismét belépett valaki, kezese Willarsky gróf volt, akit hangjáról ösmert meg.

Megkérdezte Pierret elhatározásának szilárdsága felől, mire Pierre válaszolt: igen, igen, beleegyezem... Hatalmas fedetlen mellet, egyik lábán papuceszal, egyenlőtlen, szerény léptekkel igyekezett előre, miközben Willarsky kardot szegzett a mellé.

A szobát elhagyták s különös folyosókon keresztül vezették, hol balra végül a pánoly bejárata elé értek.

Willarsky köhécselni kezdett, amire a szabadkőművesek kalapácsütéssel válaszoltak s az ajtó megnyílt előttük.

Egy mély hang — Pierre szeméi be voltak kötve — kérdéseket intézett hozzá, neve s születésének helye iránt érdeklődve. Azután bekötözött szemmel elvezették valahova s a míg vezették, vándorlásának fáradaimairól tartottak összehasonlító párhuzamot, azután a szentelt barátságról, az Örökkévalóról s a férfiaságról beszéltek, amelylyel minden fáradaimat s veszedelmet el kell viselni, majd e bolyongások között Pierrenek feltűnt, hogy szenvedőnek, keresőnek vagy kérelmezőnek nevezték s emellett sajtáságos módon kopogtak kalapácsaikkal avagy kardjaikkal. Eközben észre

veré, hogy vezetői között zavar támadt. Nézeteltérés volt közöttük, egyikük azt követelte, hogy a szőnyeghez vezessék. Megfogták jobb kezét s rátették valamire, bal kezével cirksalmat tartott a szive tájára, egy hang felolvasta a rend fogadalmi esküjét s Pierre halk hangon megismételte a szavait. Ezek után eloltották a gyertyákat s borszesz lángot gyújtottak meg — ezt Pierre megérezte a szagáról, — s tudtára adták, hogy most a «kis világosságot» fogja megpillantani. Levették szeméiről a kendőt s Pierre azt hitte, álmodik, a borszeszláng gyenge fényénél néhány férfiut pillantot meg, akiben ugyanolyan fehér bőrkötény volt, mint Smoljaninowon, kezükben kard, melyek mellének voltak irányítva. Közöttük egy férfi állott fehér, vérfoltos ingben. Midőn Pierre ezt megpillantotta, teljes erejével a feléje irányult kardoknak rohant, hogy belefurhassák, azonban a kardok kitértek s azonnal beközték a szeméit.

— Most megpillantottad a kis világosságot, mondá egy hang.

Azután újból meggyújtották a gyertyákat, mivel megakarták mutatni Pierrenak a nagy világosságot is s ismét levették szeméiről a kendőt s vagy tizenkét hang mondá: *sic tansit gloria mundi!*

Pierre lassanként eszmélni kezdett s szemügyre vevé a szobát a belevőkkel együtt. Feketével leborított asztal körül 12 férfi ült, akik szintugy voltak öltözve, mint az előbbi tizenkettő. Egy-néhányat ősmert Pierre a pétervári társaságból. Az asztalfőn egy ősmertlen fiatal férfi ült, nyakán sajátságosan formált kereszt volt. Jobbján az olasz abbé volt, kit Pierre két évvel ezelőtt Anna Pavlovnánál látott először. Még egy magasállású hivatalnokot s egy svájci illetőségű férfit ismert közülök, aki Karagineknél nevelő volt. Ünnepestes csendben figyeltek az elnök szavaira, kinek kalapács volt a kezében. A falon világító csillagot alkalmaztak, az asztal egyik részén szőnyeg, amelyen különböző jelenetek voltak beleszőve, a szoba egyik részében oltár volt, melyen evangélium s egy halálfej állott. Az asztal körül hét gyertyatartó állott, mely a templomok gyertyatartóira hasonlított. (Folytatjuk.)

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.
IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

Orvostudományi közleményekről.

Szárazföldi betegségről ír a Lancetnek egyik utóbbi száma, szembe állítván ezt a hosszú, szárazföldi, különösen pedig vasúti utazás által okozott bajt, a tengeri betegséggel. Főtünete a leküzdhetlen álmoság. Különösen ártalmas a vasút mellett elszáguldó fáknak, táviró-oszlopoknak nézése, mi a szárazföldi betegséget leginkább provocálja. Míg így a vasúti utazásnak egy új kórjelenését fedezik föl, addig a tengeri utazásnak és a tengermelletti tartózkodásnak folyton újabb gyógyjavallatait állapítják meg. Évről-évre jobban kialakul a thalassotherapia azáltal, hogy sok olyan, a mit úgy hevenyében mint indicatiót felállítottak, a ki itika világításában eltűnik, és így az egész tenger-therapia komolyabbá, szolidabbá válik. A legkomolyabb indicatiói közé tartozik a gyenge szervezetű, vagy nehéz betegségek után üdülésre szoruló gyermekek erősítése. Az erősítésre szoruló gyermekek táplálása körül orvosi és laikus túlbuzgóság és értelmetlenség valóságos chaost teremtett és legfőbb ideje, hogy józan kritika tisztázza itt a helyzetet és világosítsa fel az orvosokat és laikusokat az iránt, hogy az erősítendő gyermek nem vércse, kinek szervezete húst, mindig húst, minél több húst kíván meg. A túltáplálás nem erősítés, hanem csak hizlalás és

hogy a hizás nem identikus az erőgyarapodással, erre talán gondolkodni tudó embert figyelmeztetni sem kellene. Örvedetes, hogy ily irányu okos reakció is mutatkozik az orvosi elmékben.

Ez a különös gondosság, melyet ma az orvosi therapia a diaetára fordít, teljesen időszerű akkor, midőn már a «psychikus diaetáról» is el mélikednek az orvosok. Laquer a Zeitschrift für diätetische u. phisik. Therapieban ír erről a kérdéstről, melyet különösen az idegbetegségek kezelésében nagy fontosságúnak tart. Az ily betegek nehézségeinek három főtypusa: a fokozott és állandó önbírálat, a félelem és az akarathány útmutatásul szolgálnak az olvasmányok megválasztásánál. Az első classis ellen legjobbak az útleírások, melyek erős színezetükkel, a figyelmet megragadó eseményeikkel az olvasót mintegy elvonják önmagától. Ide tartoznak némely historikus munkák is, melyek szintén hol elvonólag és megnyugtatólag, hol mint valami harci riadó, biztatólag hatnak. Biographiák is vizsgáltnak és bátorítanak. A humor nem minden betegnek való és azt sem lehet tudni, hogy Shakespeare pathosa miképen hat a betegre. Nem azt akarja Laquer mindezzel mondani, hogy most már valami belletristikus gyögymethodus is

megállapítható, hanem csak azt, hogy az orvos ily módon is képes előmozdítani betegének gyógyulását. Ebből persze az következik, hogy az orvosnak magának némi-képpen tisztában kell lenni a gyógy- anyaggal, és idegorvos, igazán ideg- orvos csak az lehet, kinek ily irányu műveltség is áll rendelkezésére, minek kétségtelenül nagyobb hasz- nát veszi a gyakorlatban ő is, betegei is, mint valamely arannyal festett ideg- vagy agypraeparatum hossza- dalmas és phantastikus leírásának. A psychikus therapia azért becsü- lendő nagyra, mert eszközei még akkor is érvényesülnek, midőn a gyógyszererekből már rég kifogytunk. Az angol orvosok utolsó nagygyű- lésén Schofield a kuruzslásról szólva arra figyelmeztette hallgatóit, hogy a betegre más úton is kell hatnunk, mint csupán az előirt gyógymetho- dusok útján és bizonyítékul idézte a két legkiválóbb angol orvosi szak- lapot a British Medical Journalt és a Lancet-et. Ezek egyike nemrég azt írta, hogy «a test betegségeire nagy befolyással van az elme — és ezt nem tanulják a kórházakban», a másik, a Lancet pedig azt írta, hogy «a betegségekben a hitnek és a reménynek therapeutikus értéke, ámbár erről nincs szó a tanköny- vekben, mégis gyakran elég arra, hogy a betegség irányát a gyógyu- lás felé terelje.»

Nem lehet eléggé gyakran és be- hatóan felhívni erre a gyakorló or- vosnak figyelmét. Az ő gyógyesz- közei annál hathatósabbak, minél inkább alkalmazkodnak a körülményekhez. Hiába próbáljuk végig a legjobb és legújabb altatószereket,

hogy az ideges ember álmatlansá- gát leküzdjük, mégis akárhányszor megtréfálja a «tudományt» a ki Kurt Witthauer tanácsát követi, me- lyet a Therapeutische Monatshefte utolsó számában közöl. Régi, prak- tikus fogás, melyhez valami különös tudományosság sem kell, melyet O. Rosenbach még 1895-ben aján- lott, de melyet nem méltattak eléggé figyelemre. Lefekvés előtt egy kis vaselines vattából készült golyócs- kával kell betömni a fül nyílását. Nem egyedül vattával, mert ez csak tompítja a zajt, mely annyira két- ségbeejti az ideges embert, hanem vaselines vattával.

Nagy gondot igényel orvosi rész- ről annak az elhárítása, hogy a tár- sadalmi hibák és bűnök ne rejtöz- hes senek az orvosi tudomány ho- mályos zugaiba. Különösen az el- meorvosoknak nehéz a helyzetük a sok mindent károsnak tekintő tudományos felfogással szemben egyfelől, az orvost részrehajlás gya- nújával kísérő laikus közfelfogással szemben másfelől. Annál nehezebb ez a helyzet, mert mindkét felfogás, a szaktudományos úgy, mint a laikus, abban egyeznek, hogy igen gyakran inconsequensek. A szaktudomány is néha annyira számba veszi az elmeállapotára kérdéses egyén tár- sadalmi állását, a «milieut», hogy véleményében külömbiség látszik ugyanazon cselekedet elbírálásában, ha azt főhercegnő és ha közönséges munkásnő követi el. A laikus fel- fogás is azonban ugyanakkor ugyan- ezen hibába esik és a «nagy úr» részéről fölmerült perversitást vagy bünt inkább szándékosnak tudja be, míg ha azt szegény ember követi

el, hajlandóbb az elme meghibbanását concedálni enyhítő körülményül. Az ellenkező áramlatok mély hullámozása és magas habverése közepett az elmeorvos helyzete a legváltóságosabb és nem kicsinylést, de támogatást érdemel az orvosi tudomány és gyakorlat egyéb ágainak művelői részéről.

Így iparkodik mások statisztikáját értékesíteni S. C. Stremmel, ama napirenden levő fontos kérdés tisztázásánál: mily időben operálandó az appendicitis? Tudvalevőleg az operatív irány áradata elborította az appendicitis therapiáját és nemcsak a mindenképen operálni, dolgozni óhajtó sebészeknek tehető szemrehányás, hogy túllőnek a célon, de maguk a belgyógyászok a legtüzeesebb hajtói ennek az operáló-vadászatnak. Nem tartozik ma a ritkaságok közé az eset, melyet rövid idő előtt egy jogi egyetemi tanárunk, mint saját esetét mondotta el, kit az engadini nyaralóhelyen egy kis fájdalmas székrekedés miatt consultált orvos sürgősen a legközelebbi, klinikákkal rendelkező városba küldött operálás végett és ki mire odaért, appendicitisétől egy normalis székeléssel megszabadult.

Azt, hogy valaki idiota létére kitünő fejszámoló lehessen, nehéz elhinni, pedig úgy van. A hamburgi orvosegyesületben mutattak be nemrég egy 25 éves, erős testalkatu, gyengeelméjű fiatal embert, aki a fejszámolásban bámulatosan ügyes. Két-háromsoros számokat a leggyorsabban és legbiztosabban szorozza. Még feltünőbb a datumok kiszámításában való ügyessége. Rögtön megmondja, melyik napra

milyen datum esik, még előbb; évekre is, és sohasem felejt el a szökőévet is számba venni. Minden egyéb munkára hasznavehetetlen, és az intézetben, a melyben mostanában van, azzal tölti idejét, hogy az ott levő, körülbelül 1000 betegnek születésnapjukon gratulál; valamennyi erre vonatkozó datum a fejében van. Ugyanekkor egy tíz éves idiota kis lányt mutattak be, ki beszélni sem tud, de kinek bámulatos ügyessége van abban, hogy a legkülönbélebb tárgyakat hüvelykujjának végére téve ott balancirozza. Mindenféle tárgynak rögtön eltalálja a megfelelő súlypontját. Egész nap ezt teszi, és csak az enivalót kapja be a nélkül, hogy előbb hüvelykujján hintáztatná. Kellner, ki ezt a két egyoldaluan kiváló hülyét bemutatta, azt mondja, hogy nem mutatható ki az utóbbinál, vajjon elődei között nem volt-e valami vásáros csepürágó. De még ha lett volna is, nem bizonyítana ez semmit, mert ma már a szerzett sajátságok átöröklődésének elmélete majdnem teljesen megdőlt. A híres embriológus, Weizmann, ingatta meg legelőbb a darvinismus ezen erős oszlopát. Hertvig ugyan azt állította, hogy a szerzett immunitás bizonyos fertőző betegségekkel szemben mégis átöröklhető és ezt Ehrlich azzal bizonyította, hogy az Abrin és Ricin iránt immunisált patkányok kölykei ezen mérgekkel szemben immunisak maradtak; de ezt Weizmann csak annak tulajdonította, hogy a placentaris vérkeringés útján jutnak az anya véreből megfelelő antitoxinok a foetusba; az apa-állatról ilyen immunitás nem öröklődik át.

Ott, hol placentáris vérkeringés nincsen, ott az anyáról sem öröklődik a fiókra a szerzett immunitás, és ezt be is bizonyította Lustig, ki tyúkokkal experimentált, a midőn az immunisált tyúkoktól eredő tojásokból kikelt csirkék már tényleg nem voltak immunisak. A szerzett eljárások nem öröklődnek. A minap egy londoni orvos tett közlést arról, hogy egy szegény zsidó nőnek ikre

született, mindkét fiú praeputium nélkül — tehát bizonyítéka a szerzett sajátságok öröklődésének.

Találón jegyzi meg Lancet, hogy ép az a körülmény, hogy 4000 év elmúltával — mert ennyi idő óta él e vallásos szokás a zsidóknál — ily esetek még kivétel számba mennek, legjobban bizonyít a szabály: az át nem öröklődés mellett.

(Gyógyászat.)

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Bródy Sándor «**Szinésznők**» című könyve, amely a Jövendő előfizetőinek ingyenesen jár, mindazoknak bérmentve küldetik el, akik a Jövendő előfizetési árát beküldik.

A Jövendő 3 óra 3 korona,
6 óra 6 korona.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan díszű, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, amelyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak díszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy óra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.